

Studiul **3.0**

INVESTIȚIILE **S**TRĂINE **D**IRECTE

Impactul asupra economiei
Republicii Moldova (2014-2023)

Elaborat de:

cuprins

Abrevieri	3
Mesaje cheie.....	4
Metodologie și abordare	10
Capitolul 1 ISD: Evoluții globale, regionale și locale	11
1.1 Tendințe globale și regionale	11
1.2 ISD în economia Moldovei	12
1.3 ISD: performanțele Moldovei în context regional.....	16
Capitolul 2 Companii cu ISD vs. companii locale private și de stat	19
Capitolul 3 Impactul ISD asupra economiei Republicii Moldova	29

Abrevieri

BIS	SC Business Intelligent Services SRL
BNM	Banca Națională a Moldovei
BNS	Biroul Național de Statistică
FIA	Asociația Investitorilor Străini
M&A	Fuziuni & Achiziții
mil.	milioane
mld.	miliarde
MNE	Întreprinderi Multinaționale
ISD	Investiții Străine Directe
LVG	Lanț Valoric Global
PIB	Produsul Intern Brut
RM	Republica Moldova
SFS	Serviciul Fiscal de Stat
UE	Uniunea Europeană
UNCTAD	Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare
USD	dolar SUA
VAB	Valoare Adăugată Brută

Mesaje cheie

Companii cu ISD vs. companii locale private și de stat

1. Pe parcursul ultimilor 10 ani, numărul total al întreprinderilor din Republica Moldova a avut o tendință generală de creștere, cu excepția unei scăderi temporare cauzate de criza financiară din 2015. Întreprinderile locale cu capital privat au fost cele mai afectate de criză, înregistrând o scădere de 2,430 unități (sau 5.1%) comparativ cu 2014. Întreprinderile cu ISD au resimțit mai puțin impactul crizei, numărul acestora reducându-se cu doar 83 de unități (sau 1.9%) față de anul 2014.

În schimb, pandemia Covid-19 a afectat mai grav întreprinderile cu ISD, mai ales cele integrate în lanțurile valorice globale (LVG), iar numărul acestora a scăzut inclusiv din contul reducerii numărului de întreprinderi străine integrale.

Conflictul din Ucraina a intensificat incertitudinile economice și geopolitice din regiune, ceea ce a dus la o creștere a reticenței investitorilor străini de a intra pe piața Republicii Moldova. Numărul întreprinderilor mixte (cu participație străină) a scăzut cu 140 de unități de unități în 2023, marcând un anti-record al ultimului deceniu. La finele anului 2023, numărul întreprinderilor cu ISD a atins 3,794, cel mai mic nivel din ultimii 10 ani. Acest indicator reflectă provocările legate de atragerea și păstrarea investițiilor străine directe într-un context de volatilitate regională.

În ultimii 10 ani cota întreprinderilor cu ISD s-a redus de la 8.3% în 2014 la 6.0% în 2023. Această evoluție a fost provocată în exclusivitate de reducerea importantă a numărului de companii cu capital mixt.

2. În anul 2023, în mediu, o întreprindere din Moldova, indiferent de forma de proprietate, a angajat 8.5 persoane. Întreprinderile publice și întreprinderile cu participarea capitalului public sunt cele mai numeroase, cu un număr mediu de angajați de 100, respectiv 96 de persoane. Firmele cu ISD au avut un efectiv mediu de angajați de 20.8 persoane în 2023. Întreprinderile locale private sunt cele mai mici ca număr mediu de personal, cu 5.9 persoane în anul 2023, iar acesta este și unul din factorii care le fac să fie, în general, mai vulnerabile și mai puțin rezistente la diverse șocuri.
3. În perioada 2014-2019 întreprinderile cu ISD au înregistrat o creștere a numărului de angajați de la 75 mii la 90 mii, datorată exclusiv întreprinderilor străine (+20.5 mii angajați), în timp ce întreprinderile mixte au pierdut aproximativ 5.4 mii de salariați.

Pandemia COVID-19 a provocat pierderea a 25.4 mii de locuri de muncă în Republica Moldova. Întreprinderile cu ISD au fost afectate semnificativ, cu o pierdere totală de 6.3 mii de locuri de muncă (dintre care 4.6 mii în întreprinderile străine și 1.7 mii în întreprinderile mixte).

În ultimii trei ani (2021-2023), întreprinderile private au înregistrat o creștere constantă a numărului de angajați, ajungând la 345.2 mii de salariați la finele anului 2023, un record pentru ultimul deceniu. Numărul total de salariați în economie a crescut, apropiindu-se de nivelurile pre-pandemice, atingând 539 mii de salariați la sfârșitul anului 2023. Această redresare a fost în mare parte susținută de sectorul privat.

Deși pandemia a avut un impact semnificativ asupra forței de muncă, sectorul privat a reușit să își revigoreze angajările, stabilind un record istoric în numărul de salariați. Întreprinderile cu ISD, deși afectate în timpul pandemiei, continuă să joace un rol important, menținându-se drept un motor al creșterii economice și al ocupării forței de muncă în Republica Moldova.

4. Întreprinderile cu ISD sunt remarcabil mai productive, realizând în anul 2023 o productivitate cu 83% mai mare față de întreprinderile locale private. Această performanță subliniază eficiența întreprinderilor cu ISD în utilizarea resurselor și contribuția lor semnificativă la creșterea economică.

Întreprinderile mixte (cu participare străină) au înregistrat cea mai mare productivitate, cu 2,922 mii lei per angajat, menținând creșteri anuale susținute în ultimul deceniu. Productivitatea întreprinderilor străine a fost de 1,734 mii lei per angajat, depășind media națională cu peste 47%.

Întreprinderile locale cu proprietate privată au obținut o productivitate medie a muncii de 1,127 mii lei per angajat în 2023, apropiată de media națională de 1,180 mii lei per angajat.

Întreprinderile cu ISD rămân lideri ai productivității în Republica Moldova, contribuind substanțial la valoarea economică adăugată. Pe de altă parte, întreprinderile locale și cele publice necesită investiții în modernizare și eficientizare pentru a-și îmbunătăți competitivitatea. Performanța întreprinderilor cu ISD subliniază importanța atragerii de capital străin pentru dezvoltarea economică a țării.

5. Conform datelor SFS, suma totală a salariului îndreptat spre achitare a constituit cca 85 mld. lei în anul 2023. Dintre acestea cca 14 mld lei (sau 15.8% din total) au fost achitate de întreprinderile cu ISD (8.9 mld de întreprinderile integral străine și 4.5 mld lei de cele mixte).

În mediu, întreprinderile cu ISD au achitat în 2023 un salariul mediu lunar de cca 14.2 mii, de cca 2.1 ori peste media salariului mediu lunar achitat de întreprinderile locale private. Aceste date evidențiază rolul important al

întreprinderilor cu ISD în economia națională, nu doar în ceea ce privește contribuția la venituri, dar și în crearea unor condiții mai favorabile pentru angajați în termeni de salarizare.

6. În anul 2023 întreprinderile cu ISD au plătit în bugetul asigurărilor sociale de stat contribuții (ale angajatorului) pentru asigurările sociale de stat obligatorii ale salariaților în valoare de 3.3 mld lei (sau 14.8% din total pe economie).

În mediu, întreprinderile cu ISD au virat la buget cca 41.2 mii sub formă de contribuții de asigurări sociale de stat obligatorii per un salariat în anul 2023. Spre comparație, în cazul întreprinderilor private, suma a plăților în bugetul asigurărilor sociale de stat per 1 salariat a constituit 19.5 mii lei, reflectând un nivel mai scăzut al remunerației.

Aceste date evidențiază impactul semnificativ al întreprinderilor cu ISD asupra contribuțiilor sociale, susținând bugetul asigurărilor sociale de stat într-o măsură proporțional mai mare datorită salariilor mai mari oferite angajaților.

ISD: Evoluții globale, regionale și locale

7. Investițiile străine directe (ISD) la nivel global au scăzut marginal, cu 2%, în 2023, ajungând la 1.3 trilioane de dolari. Dacă excludem fluctuațiile semnificative ale fluxurilor financiare implicând câteva economii europene de tip "conduit" (țări care servesc ca intermediari pentru tranzacții financiare, de multe ori din motive fiscale sau de reglementare), scăderea reală a fluxurilor globale de ISD a fost mult mai accentuată – peste 10% comparativ cu 2022.
8. Mediul global pentru investițiile internaționale rămâne provocator în 2024. Perspectivele de creștere slăbite, tendințele de fragmentare economică, tensiunile comerciale și geopolitice, politicile industriale și diversificarea lanțurilor de aprovizionare modifică modelele de ISD, determinând unele întreprinderi multinaționale (MNE) să adopte o abordare prudentă față de expansiunea internațională.
9. După recordul înregistrat în 2022, cu fluxuri nete de investiții directe totalizând 586.4 milioane USD, Republica Moldova a atras în 2023 un volum de 357.2 mil. USD. În ciuda provocărilor generate de pandemie și de războiul din Ucraina, care au amplificat incertitudinile, riscurile și presiunea asupra ISD, stocul de investiții nu doar că s-a menținut, ci a înregistrat chiar o creștere.

Această evoluție indică faptul că investitorii străini nu au reacționat prin retrageri masive de capital, semnalând un nivel constant de încredere în economia Moldovei, chiar și în contextul unor circumstanțe externe dificile.

10. În anul 2023, investițiile directe străine sub formă de participații și acțiuni au înregistrat o creștere semnificativă, în special din partea țărilor UE-27 (fără

Marea Britanie). Acestea s-au majorat cu 14%, depășind pentru prima dată pragul istoric de 3 mld. USD. Investitorii din Uniunea Europeană au deținut ponderea majoritară, reprezentând 84% din totalul investițiilor directe străine.

11. În perioada 2014-2023, Republica Moldova a înregistrat, în medie, 5.8 proiecte Greenfield pe an, o performanță similară cu cea a Albaniei (5.7) și a Muntenegrului (7.8). Cu toate acestea, majoritatea țărilor comparatoare au realizat de 3-4 ori mai multe proiecte în aceeași perioadă, iar Lituania a depășit Moldova de 11 ori la acest capitol. Mai semnificativ, Moldova rămâne în urma altor state mici cu economii în tranziție sau din fostul spațiu sovietic, precum Armenia (11.4), Azerbaidjan (16.9) și Georgia (17.5).
12. În ultimii 10-15 ani industria prelucrătoare a fost principala țintă a investițiilor străine Greenfield în Moldova, atât în ceea ce privește numărul de proiecte, cât și investițiile capitale. Acesta este și cazul producției de componente auto și electrice, unde companiile germane și japoneze au fost cei mai activi investitori. Trebuie de menționat, totuși, că investițiile de mai sus au produs un impact limitat asupra producției interne, datorită sofisticării tehnologice scăzute și a productivității limitate, precum și integrării slabe a companiilor locale în lanțurile valorice ale companiilor ISD.
13. În ceea ce privește gradul de pătrundere al capitalului străin în economie, exprimat de nivelul stocului de ISD per capita, Republica Moldova înregistrează un nivel slab al acestui indicator în raport cu țările comparatoare (1,610 USD per capita în anul 2023). Dintre acestea doar Ucraina are un nivel mai scăzut (1,477 USD per capita). Acest indicator ar trebui să crească de aproape 2.7 ori pentru a atinge nivelul mediu al statelor din Europa de Est. O comparație a stocului ISD cu PIB arată o imagine puțin mai favorabilă, acesta constituind aproximativ 33.1% din PIB în 2023 – peste media economiilor din estul Europei.
14. Evaluarea stocului de investiții străine directe (ISD) în Republica Moldova, în funcție de metodologie, indică un nivel destul de scăzut în comparație cu statele comparatoare. Prin urmare, îmbunătățirea politicilor și practicilor de atragere a ISD devine esențială pentru a spori competitivitatea Moldovei în fața altor state concurente. Aceste măsuri sunt cruciale pentru consolidarea atragerii de investiții și stimularea dezvoltării economice durabile.

Analiza impactului ISD

15. În 2022, întreprinderile cu capital străin au generat un PIB de 53.3 mld lei, ceea ce reprezintă 19.4% din PIB-ul total al Republicii Moldova. Structura PIB-ului întreprinderilor ce posedă capital străin diferă vizibil comparativ cu tabloul general al economiei moldovenești. Astfel, structura valorii adăugate generate de întreprinderile cu investiții străine este dominată de industria prelucrătoare (21.4%), comerț cu ridicata și cu amănuntul (17.1%), informații și comunicații (15.2%) și activități financiare și asigurări (9.4%). Aceste patru sectoare cumulează aproximativ 63% din PIB-ul generat de companiile cu capital străin.

La nivelul economiei naționale, structura valorii adăugate este mai diversificată, fiind dominată de comerț (16.6%), industria prelucrătoare (9.3%), agricultura (8.1%) construcții (7.6%) și tranzacții imobiliare (7.2%). Împreună, aceste sectoare formează aproape 50% din PIB-ul total al economiei. Această diferență subliniază faptul că întreprinderile cu capital străin joacă un rol esențial în sectoare industriale și tehnologice, în timp ce economia națională este mai dependentă de sectoare tradiționale precum agricultura, construcțiile și tranzacțiile imobiliare.

16. Întreprinderile cu ISD contribuie cu 18.7% din valoarea adăugată brută generată per ansamblu în economie. Acestea au cea mai însemnată contribuție la formarea valorii adăugate în sectoare precum activități financiare și asigurări, cu 58.5%, informații și comunicații și industria prelucrătoare, ambele cu câte o cotă de 44.8%, energie electrică și termică, gaze și apă, cu o pondere de 30.5% și activități de servicii administrative și activități de servicii suport, cu 21.8% din total.

Aceste cifre subliniază rolul strategic al întreprinderilor cu ISD în sectoarele economice cheie, contribuind semnificativ la dezvoltarea și diversificarea economiei Republicii Moldova.

17. Întreprinderile cu investiții străine directe (ISD) joacă un rol semnificativ în crearea locurilor de muncă și în creșterea productivității muncii în Republica Moldova. Deși întreprinderile cu ISD reprezintă doar 6.0% din numărul total al întreprinderilor din țară, acestea angajează 14.6% din forța de muncă a întreprinderilor.

Ponderea întreprinderilor cu ISD în veniturile din vânzări este de 25.5%, ceea ce indică o productivitate a muncii mai ridicată comparativ cu media națională. Această dinamică arată că întreprinderile cu ISD nu doar că creează un număr semnificativ de locuri de muncă, dar și generează venituri considerabile, reflectând o utilizare mai eficientă a resurselor umane în economie.

18. Întreprinderile cu investiții străine directe (ISD) joacă un rol important în formarea bugetului național, în special prin plata impozitului pe venit rezultat din activitatea de întreprinzător. În anul 2023, întreprinderile cu ISD au reprezentat 25.3% din totalul impozitului pe venit colectat la buget, subliniind în continuare importanța lor fiscală în economie. Această contribuție reflectă nu doar volumul semnificativ al activităților economice desfășurate de întreprinderile cu ISD, ci și disciplina fiscală a acestora, fiind un pilon important pentru finanțele publice ale Republicii Moldova.
19. Ponderea companiilor cu ISD în suma totală a salariilor îndreptate spre achitare a crescut de la 15.2% în 2014 până la 15.8% în 2023. Aceste date evidențiază rolul important al întreprinderilor cu ISD în economia națională, nu doar în ceea ce privește contribuția la venituri, dar și în crearea unor condiții mai favorabile pentru angajați în termeni de salarizare.
20. Întreprinderile cu investiții străine directe (ISD) au o contribuție semnificativă la dezvoltarea infrastructurii și a capacităților productive ale economiei, esențiale pentru dezvoltarea economică. În anul 2023, întreprinderile cu ISD dețineau 21.9% din totalul activelor imobilizate ale economiei, incluzând atât activele cu destinație industrială, cât și cele cu destinație socială.

Metodologie și abordare

Obiectivul studiului constă în analiza impactului Investițiilor Străine Directe (ISD) asupra economiei Republicii Moldova în ansamblul său.

Autorii au utilizat o gamă variată de surse de date relevante pentru a asigura o acoperire cuprinzătoare a subiectului. Astfel, au fost integrate date statistice publice furnizate de Biroul Național de Statistică (BNS) și Banca Națională a Moldovei (BNM), accesibile prin intermediul bazelor de date statistice și publicațiilor periodice destinate publicului larg. De asemenea, autorii au obținut date statistice suplimentare, cu un grad mai mare de detaliere, de la BNS și Serviciul Fiscal de Stat (SFS), ca răspuns la solicitări oficiale de informații.

Pentru a evalua performanțele Moldovei în atragerea ISD în comparație cu alte țări similare, s-au utilizat baza de date UNCTADSTAT și publicațiile detaliate ale UNCTAD (Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare).

Capitolul 1

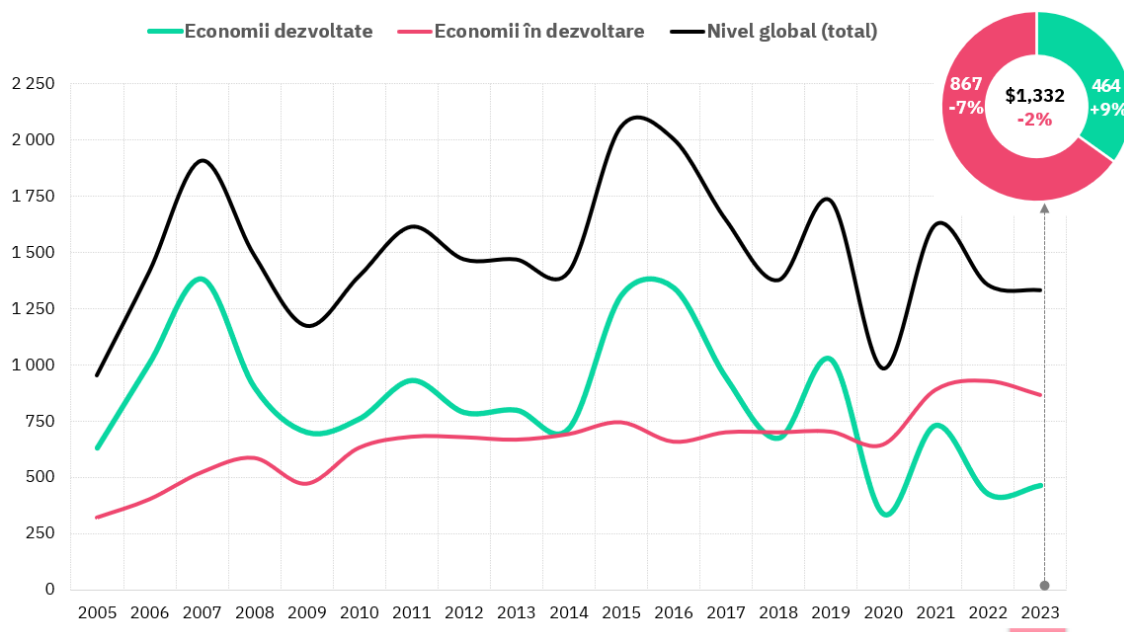
ISD: Evoluții globale, regionale și locale

1.1 Tendințe globale și regionale

Investițiile străine directe (ISD) la nivel global au scăzut marginal, cu 2%, în 2023, ajungând la 1.3 trilioane de dolari.

Dacă excludem fluctuațiile semnificative ale fluxurilor financiare implicând câteva economii europene de tip "conduit" (țări care servesc ca intermediari pentru tranzacții financiare, de multe ori din motive fiscale sau de reglementare), scăderea reală a fluxurilor globale de ISD a fost mult mai accentuată – peste 10% comparativ cu 2022.

Figura 1 **Fluxurile de ISD, globale și pe grupe de economii, 2005–2023**
(mld. USD și procente)

Sursa: UNCTAD

Mediul global pentru investițiile internaționale rămâne provocator în 2024. Perspectivele de creștere slăbite, tendințele de fragmentare economică, tensiunile comerciale și geopolitice, politicile industriale și diversificarea lanțurilor de aprovizionare modifică modelele de ISD, determinând unele întreprinderi multinaționale (MNE) să adopte o abordare prudentă față de expansiunea internațională. Totuși, nivelurile de profit ale MNE rămân ridicate, condițiile de finanțare

se relaxează, iar creșterea anunțurilor de proiecte de tip Greenfield din 2023 va avea un impact pozitiv asupra ISD. O creștere modestă pentru întregul an 2024 pare posibilă.

Finanțarea proiectelor internaționale și fuziunile și achizițiile transfrontaliere (M&A) au fost deosebit de slabe în 2023. Valoarea M&A, care afectează în principal ISD în țările dezvoltate, a scăzut cu 46%. Finanțarea proiectelor, esențială pentru investițiile în infrastructură, a scăzut cu 26%. Condițiile mai stricte de finanțare, incertitudinea investitorilor, volatilitatea piețelor financiare și – în cazul M&A – o supraveghere mai strictă din partea autorităților de reglementare au fost cauzele principale ale acestui declin.

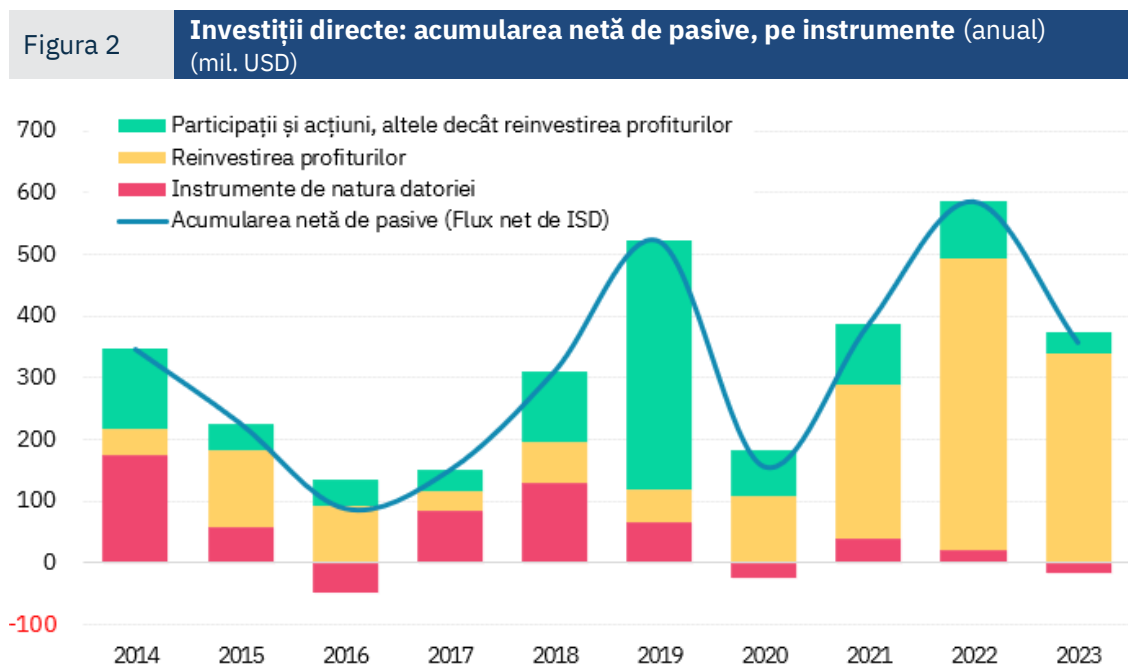
Anunțurile privind proiectele de investiții Greenfield au adus o notă pozitivă. Numărul proiectelor a crescut cu 2%, cu o concentrare a creșterii în industria prelucrătoare, întrerupând o tendință de declin gradual de peste un deceniu în acest sector. Mai mult, creșterea s-a concentrat în țările în curs de dezvoltare, unde numărul proiectelor a crescut cu 15%. În țările dezvoltate, anunțurile de noi proiecte au scăzut cu 6%.

1.2 ISD în economia Moldovei

Fluxuri nete de ISD

Fluxurile nete de investiții atrase de Republica Moldova în perioada 2014-2023 au avut o evoluție fluctuantă, marcând însă o tendință de stabilizare în ultimii trei ani.

Cel mai scăzut nivel a fost atins în 2016, cu doar 87.4 mil USD, în timp ce anul 2022 a înregistrat un record istoric, cu un flux net total de 586.4 milioane USD.

Sursa: BNM, Conturile Internaționale ale Republicii Moldova

Conform rapoartelor BNM, acumularea netă de pasive sub formă de investiții directe, în sumă de 357.2 mil. USD din anul 2023, a fost generată de:

- Participațiile noi în întreprinderile din Republica Moldova în sumă de 34.5 mil. USD (din care intrări brute – 80.2 mil. USD și retrageri de investiții – 45.7 mil. USD), precum și de
- Reinvestirea profiturilor de către investitorii străini în întreprinderile-fiice moldovenești în valoare netă de 339.4 mil. USD.

Totodată, au fost efectuate achitări nete ale datoriilor (sub formă de împrumuturi și credite comerciale) întreprinderilor rezidente față de investitorii lor direcți de peste hotare în valoare de 16.7 mil. USD (acumularea brută de datorii a constituit 205.3 mil. USD, iar achitățile – 222.0 mil. USD).

În ultimii 3 ani, reinvestirea profiturilor a fost, de departe, principala componentă care a contribuit la atragerea de noi investiții străine directe (ISD). Printre motivele care stau la baza acestor decizii ale companiilor cu ISD se numără:

- Profitabilitatea îmbunătățită a investițiilor existente: companiile deja active în Moldova au înregistrat probabil o profitabilitate mai mare, ceea ce face reinvestirea în extinderea afacerii sau în proiecte noi mai atractivă.
- Încrederea în mediul de afaceri: reinvestirea profiturilor sugerează că investitorii existenți au încredere în perspectivele economice ale Moldovei și în stabilitatea acestuia pe termen lung.
- Climat favorabil investițiilor: eforturile continue de îmbunătățire a mediului de afaceri, cum ar fi stimulentele fiscale, reducerea birocrăției și dezvoltarea infrastructurii, ar fi putut încuraja companiile să reinvestească profiturile în loc să le repatrieze.
- Considerații valutare: o monedă locală stabilă sau în apreciere ar putea încuraja companiile să reinvestească profiturile în economia locală, mai degrabă decât să se confrunte cu riscuri valutare asociate cu repatrierea acestora.

Aceste motive indică o tendință pozitivă pentru mediul de afaceri din Moldova și subliniază importanța menținerii condițiilor favorabile pentru atragerea de noi investiții și stimularea reinvestirii capitalului existent.

Stocul ISD

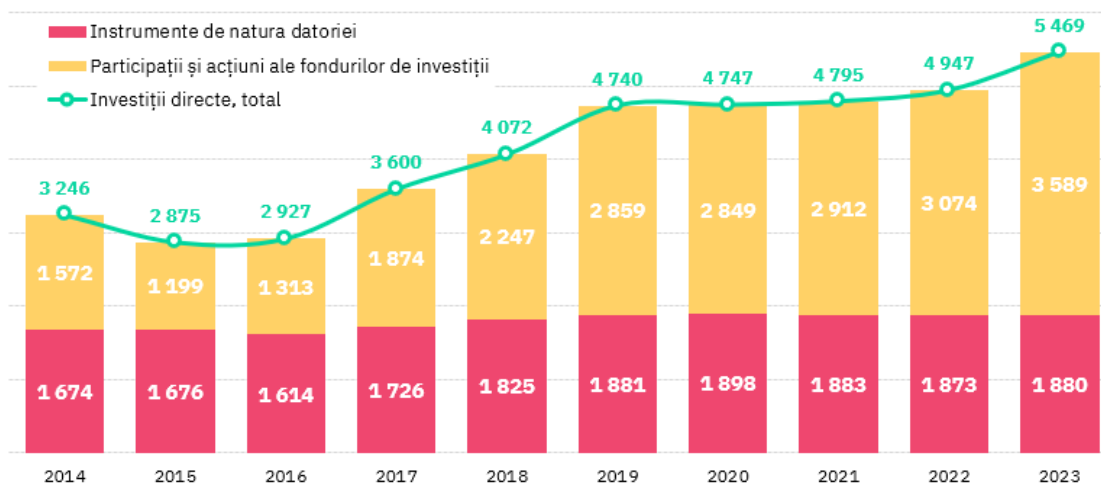
Stocul total de pasive sub formă de investiții directe acumulat la 31.12.2023 a fost evaluat la 5,469 mil. USD (în creștere cu 10.6% față de finele anului 2022).

Creșterea stocului a rezultat din intrările efective nete de investiții directe (357.2 mil. USD) și din evoluția ratelor de schimb ale valurilor originale față de dolarul SUA (351.6 mil. USD). În același timp, schimbările de preț (-146.8 mil. USD) și alte modificări (-39.7 mil. USD) au influențat poziția pasivelor de investiții directe în sensul scăderii.

Ponderea participațiilor și a acțiunilor fondurilor de investiții în soldul total al pasivelor sub formă de investiții directe a fost superioară celei a instrumentelor de natura datoriei (65.6% față de 34.4%). Componenta instrumentelor de natura datoriei a fost mixtă:

1,053.6 mil. USD reprezintă stocul împrumuturilor contractate de la investitorii străini direcți, 273.3 mil. USD sunt angajamente sub formă de credite comerciale și avansuri față de investitorii străini direcți și 553.5 mil. USD sunt alte datorii față de investitorii străini direcți.

Figura 3 Stocul de investiții străine directe la final de an (mil. USD)

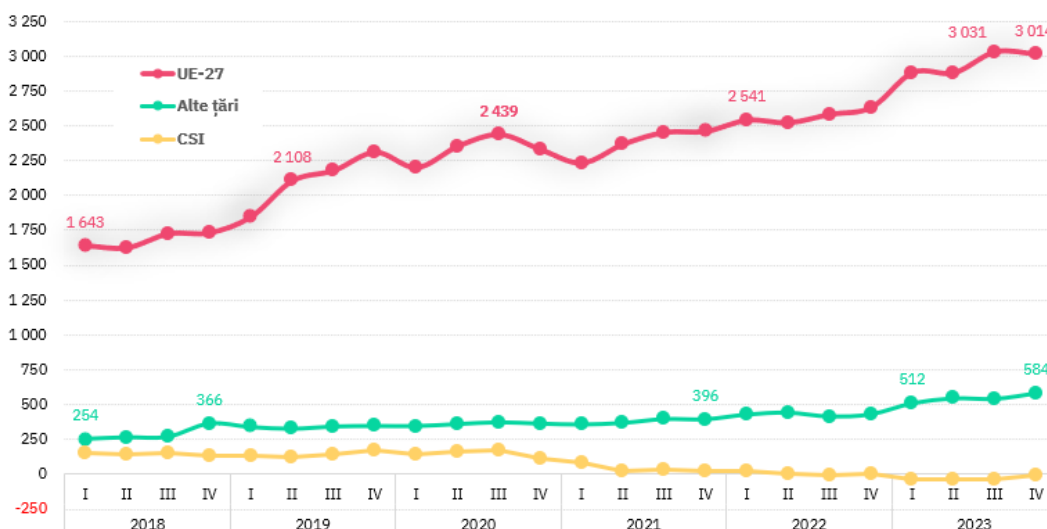

Sursa: Datele BNM, Conturile internaționale ale Republicii Moldova

Distribuția geografică a ISD

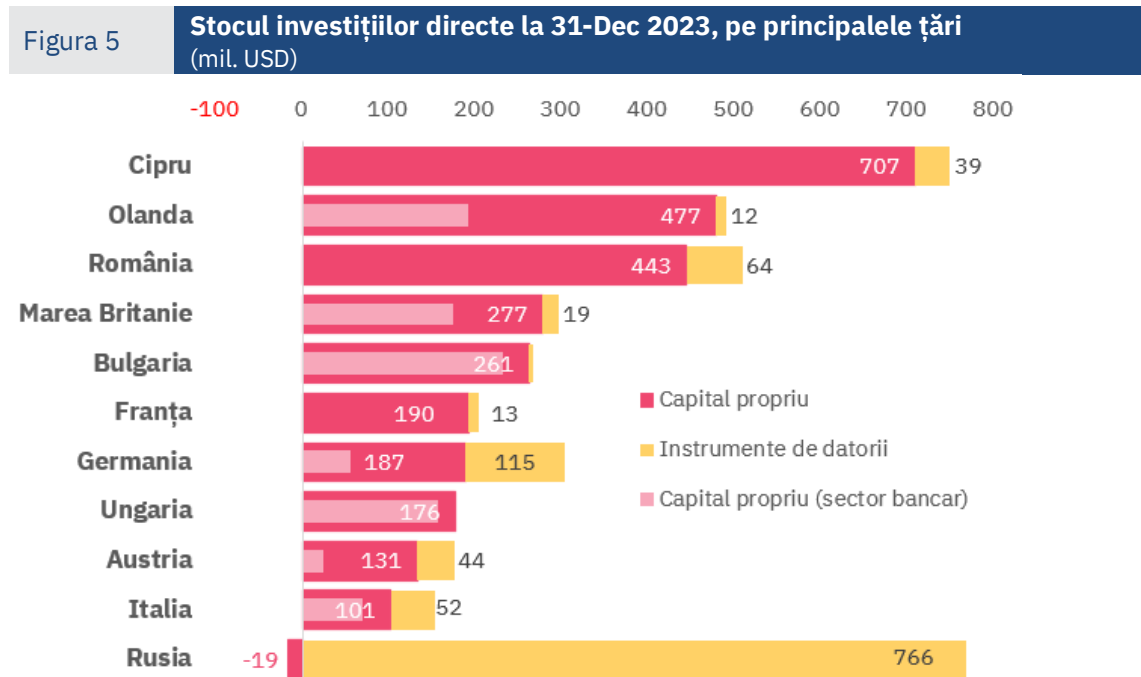
În anul 2023, investițiile directe străine sub formă de participații și acțiuni au înregistrat o creștere semnificativă, în special din partea țărilor UE-27 (fără Marea Britanie). Acestea s-au majorat cu 14%, depășind pentru prima dată pragul istoric de 3 mld. USD. Investitorii din Uniunea Europeană au deținut ponderea majoritară, reprezentând 84% din totalul investițiilor directe străine.

Figura 4 Pozițiile investițiilor directe sub formă de participații și acțiuni, pe zone geografice, la sfârșitul perioadei (mil. USD)

Sursa: Datele BNM, Conturile internaționale ale Republicii Moldova

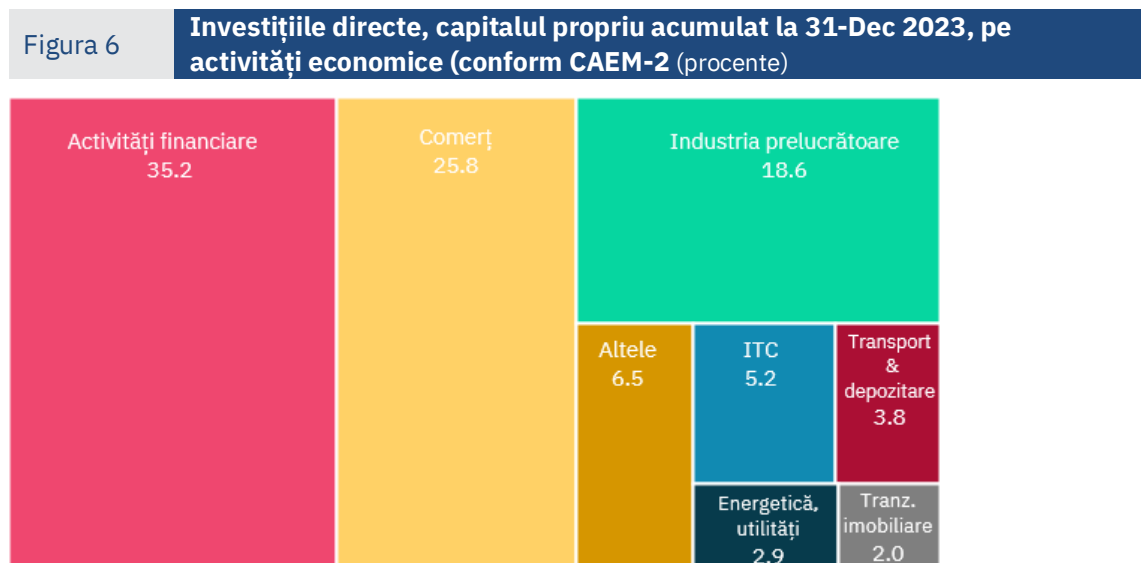
Top 5 țări de unde vin investițiile străine sub formă de participații și acțiuni sunt Cipru, Olanda, România, Marea Britanie și Bulgaria.

Sursa: Datele BNM, Conturile internaționale ale Republicii Moldova

Repartiția ISD pe activități economice (după capitalul propriu acumulat)

Potrivit datelor BNM de la finele anului 2023, principalele activități economice care au beneficiat de investiții străine sunt activitățile financiare și de asigurări (cu 35.2% din stocul de investiții străine directe sub formă de capital propriu), comerțul cu ridicata și cu amănuntul & repararea autovehiculelor (25.8%) și industria prelucrătoare (18.6%).

Sursa: Datele BNM, Conturile internaționale ale Republicii Moldova

1.3 ISD: performanțele Moldovei în context regional

Analiza comparativă internațională reprezintă un element fundamental în procesul de evaluare și elaborare a noilor politici în domeniul investițiilor străine directe (ISD). Studiarea exemplelor de succes din alte țări în atragerea ISD poate furniza perspective valoroase și orientări practice pentru dezvoltarea și implementarea eficientă a politicilor în Republica Moldova.

Pentru a evalua performanțele Republicii Moldova, au fost selectate următoarele țări pentru comparație: România, Ucraina, Federația Rusă, Armenia, Georgia, Albania, Bosnia și Herțegovina (BiH), Muntenegru, Macedonia, Estonia, Letonia, Lituania și Slovacia.

Aceste state reprezintă competitori direcți ai Moldovei în atragerea investițiilor străine directe (ISD) și sunt comparabile cu țara noastră din cel puțin unul dintre următoarele perspective: dimensiunea populației sau economiei, contextul politic și economic, dimensiunea pieței interne, nivelul de dezvoltare economică și evoluția istorică recentă.

Numărul de proiecte ISD de tip "Greenfield" anunțate

Majoritatea investițiilor străine directe (ISD) la nivel global sunt realizate prin proiecte de tip Greenfield, ceea ce face ca numărul anual al acestor proiecte să fie un indicator cheie al competitivității în atragerea ISD pentru toate țările.

În perioada 2014-2023, Republica Moldova a înregistrat, în medie, 5.8 proiecte Greenfield pe an, o performanță similară cu cea a Albaniei (5.7) și a Muntenegrului (7.8). Cu toate acestea, majoritatea țărilor comparatoare au realizat de 3-4 ori mai multe proiecte în aceeași perioadă, iar Lituania a depășit Moldova de 11 ori la acest capitol.

Mai semnificativ, Moldova rămâne în urma altor state mici cu economii în tranziție sau din fostul spațiu sovietic, precum Armenia (11.4), Azerbaidjan (16.9) și Georgia (17.5).

În ultimii 10-15 ani industria prelucrătoare a fost principala țintă a investițiilor străine *Greenfield* în Moldova, atât în ceea ce privește numărul de proiecte, cât și investițiile capitale. Acesta este și cazul producției de componente auto și electrice, unde companiile germane și japoneze au fost cei mai activi investitori, potrivit monitorului de investiții *Greenfield fDi Markets*.

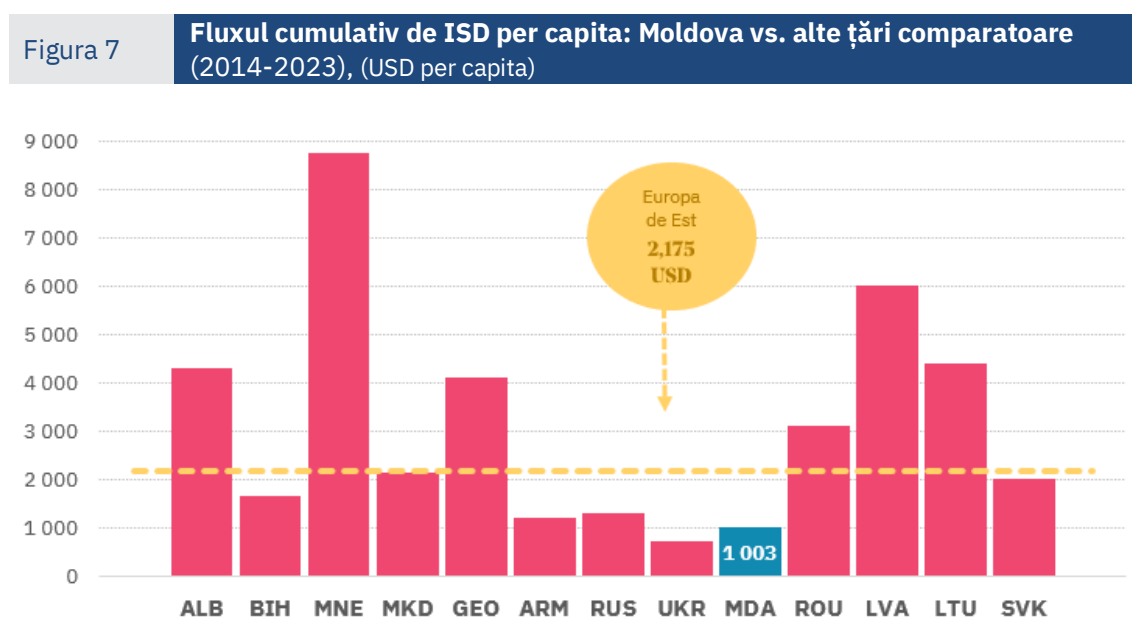
Trebuie de menționat, totuși, că investițiile de mai sus au produs un impact limitat asupra producției interne, datorită sofisticării tehnologice scăzute și a productivității limitate, precum și integrării slabe a companiilor locale în lanțurile valorice ale companiilor ISD.

Fluxul de ISD per capita în 2014-2023

În ultima decadă, evoluția țărilor din lista comparatoare în atragerea investițiilor străine directe (ISD) a fost extrem de variată, fiind influențată în principal de potențialul economic al fiecărui stat, de resursele naturale disponibile și de rapiditatea și eficiența implementării reformelor economice.

În acest context, cele mai performante țări au fost Muntenegru, statele Baltice, Albania și Georgia. În aceste state, fluxul cumulativ de ISD per capita în perioada 2014-2023 a depășit de cel puțin 4 ori nivelul înregistrat de Republica Moldova (Figura 7).

Rezultatul Republicii Moldova se situează printre cele mai slabe în rândul țărilor de referință, cu un flux cumulativ de investiții străine directe (ISD) de doar 1.003 USD per capita, valoare semnificativ inferioară mediei economiilor din Europa de Est.

Sursa: UNCTADSTAT

Pondere fluxului de ISD în PIB

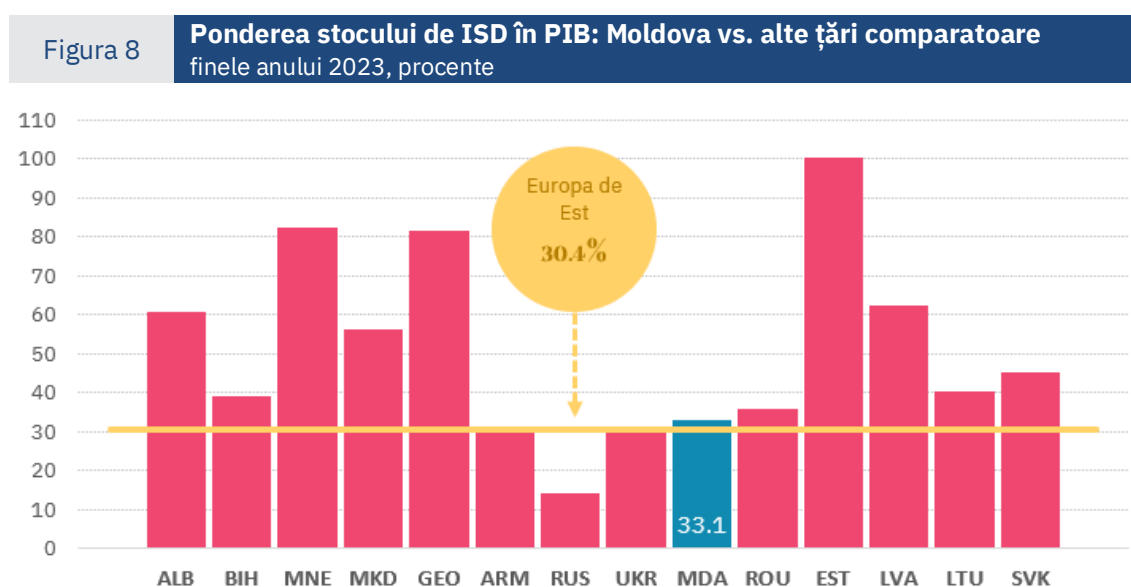
Potrivit indicatorului care măsoară fluxul de ISD raportat la produsul intern brut (PIB), Republica Moldova s-a poziționat relativ bine în comparație cu alte țări. În 2023, ponderea a fost de 2.2%, iar în 2022 de 4.1%, valori peste media țărilor din Europa de Est (1.6%). Acest rezultat se datorează atât creșterii fluxurilor de ISD din ultimii doi ani, cât și nivelului mai mic al PIB-ului Moldovei.

Totuși, Moldova are unul dintre cele mai scăzute PIB-uri per capita dintre țările comparatoare, iar PIB-ul relativ mic și volatilitatea fluxurilor de ISD impun o analiză prudentă a acestui indicator. Prin urmare, este necesar să se ia în considerare și alți indicatori pentru o comparație internațională mai cuprinzătoare și obiectivă.

Stocul de ISD per capita & cota în PIB

Gradul de pătrundere al capitalului străin în economie este reflectat într-o manieră sugestivă prin nivelul stocului de investiții străine directe (ISD) per capita. Datele empirice privind acest indicator relevă discrepanțe semnificative între statele comparatoare, iar Republica Moldova înregistrează un nivel scăzut al acestui indicator (1,610 USD per capita în 2023). Dintre toate țările comparatoare, doar Ucraina are un nivel mai scăzut (1,477 USD per capita). Pentru a atinge nivelul mediu al statelor din Europa de Est, acest indicator ar trebui să crească de aproape 2.7 ori.

Comparația stocului de ISD raportat la PIB (Figura 8) oferă o imagine mai favorabilă. Stocul de ISD în termeni de USD a reprezentat aproximativ 33.1% din PIB în 2023, un procent care depășește media economiilor din Europa de Est.

Sursa: UNCTADSTAT

Evaluarea stocului de investiții străine directe (ISD) în Republica Moldova, în funcție de metodologie, indică un nivel destul de scăzut în comparație cu statele comparatoare. Prin urmare, îmbunătățirea politicilor și practicilor de atragere a ISD devine esențială pentru a spori competitivitatea Moldovei în fața altor state concurente. Aceste măsuri sunt cruciale pentru consolidarea atragerii de investiții și stimularea dezvoltării economice durabile.

Capitolul 2

Companii cu ISD vs. companii locale private și de stat

Analiza eficienței întreprinderilor cu ISD și compararea acesteia cu cea a companiilor cu capital local a fost efectuată în baza datelor Biroului Național de Statistică (BNS) și în conformitate cu conceptul BNS privind identificarea întreprinderilor cu ISD¹.

Comaniile cu ISD cele mai afectate de pandemia Covid-19 și războiul din Ucraina

Potrivit datelor BNS, în anul 2023 numărul întreprinderilor raportoare a constituit 63,778². Ponderea principală a fost deținută de întreprinderile locale cu forma de proprietate privată, cu o cotă de 92.3%.

Întreprinderile cu ISD au reprezentat 6.0% din numărul total de entități raportoare, dintre care 4.0% întreprinderi străine și 2.0% întreprinderi mixte, cu participare străină (pentru comparație: 8.3% în anul 2014, dintre care 4.7% întreprinderi străine și 3.6% întreprinderi mixte).

Întreprinderile cu forma de proprietate publică reprezintă cea mai mică pondere în numărul întreprinderilor din Republica Moldova, cu 1.8% (din care 1.7% întreprinderile publice și 0.1% întreprinderile cu proprietate mixtă (publică și privată)).

Pe parcursul ultimilor 10 ani, numărul total al întreprinderilor din Moldova a avut o tendință generală de creștere, cu excepția unei scăderi temporare cauzate de criza financiară din 2015.

Întreprinderile locale cu capital privat au fost cele mai afectate de criză, înregistrând o scădere de 2,430 unități (sau 5.1%) comparativ cu 2014.

Întreprinderile cu ISD au resimțit mai puțin impactul crizei, numărul acestora reducându-se cu doar 83 de unități (sau 1.9%) față de anul 2014.

¹ Conform definiției BNS, întreprinderile cu ISD sunt identificate în dependență de forma de proprietate și includ întreprinderile străine (cota capitalului străin al cărora constituie 100%) și întreprinderile mixte (cota capitalului străin al cărora este între 0% și 100%).

² Informația este elaborată în baza situațiilor financiare prezentate de către entități care țin contabilitatea în baza sistemului contabil în partida dublă, cu excepția băncilor, companiilor de asigurări și asociațiilor de economii și împrumut a cetățenilor, organizațiilor necomerciale și instituțiilor bugetare.

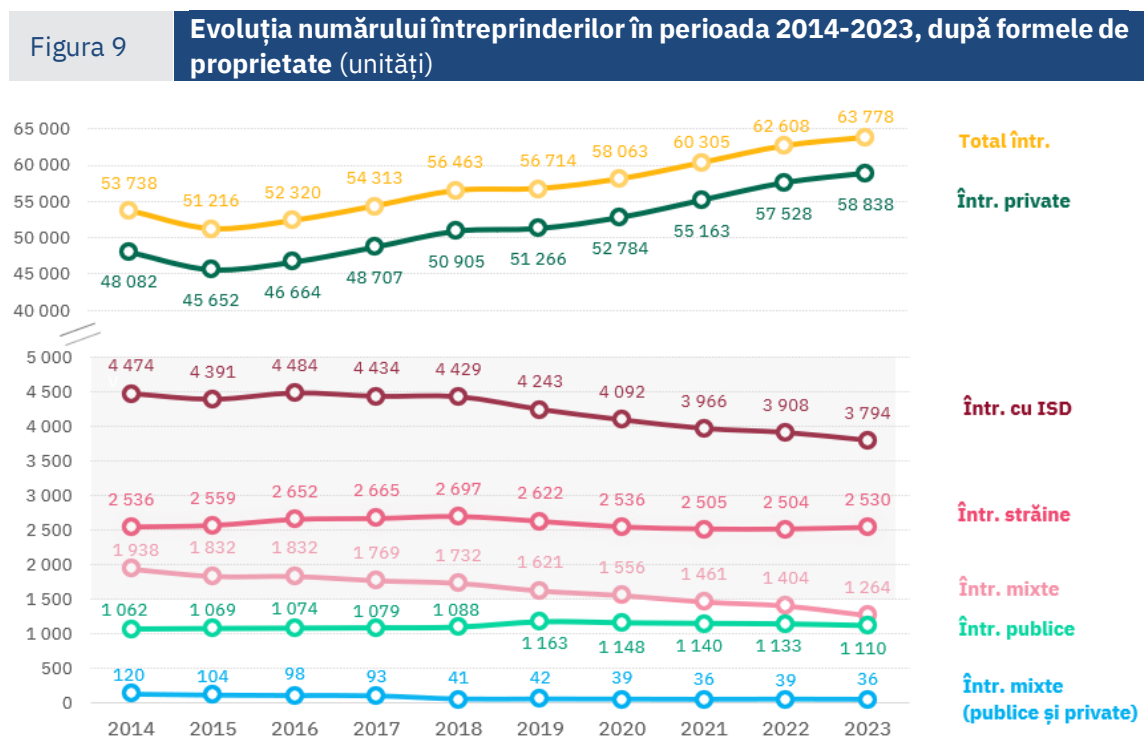
Până la criza pandemică Covid-19 numărul întreprinderilor cu ISD a rămas aproximativ la același nivel, scăderea întreprinderilor mixte (cu participare străină) fiind compensată de creșterea întreprinderilor străine).

În schimb, pandemia Covid-19 a afectat mai grav întreprinderile cu ISD, mai ales cele integrate în lanțurile valorice globale, iar numărul acestora a scăzut inclusiv din contul reducerii numărului de întreprinderi străine integrale.

Conflictul din Ucraina a intensificat incertitudinile economice și geopolitice din regiune, ceea ce a dus la o creștere a reticenței investitorilor străini de a intra pe piața Republicii Moldova. Numărul întreprinderilor mixte (cu participație străină) a scăzut cu 140 de unități de unități în 2023, marcând un anti-record al ultimului deceniu.

La finele anului 2023, numărul întreprinderilor cu ISD a atins 3,794, cel mai mic nivel din ultimii 10 ani. Acest indicator reflectă provocările legate de atragerea și păstrarea investițiilor străine directe într-un context de volatilitate regională.

Evoluția din 2023 subliniază provocările persistente ale Republicii Moldova în a atrage și menține ISD, în special în condițiile economice și geopolitice actuale. Consolidarea politicilor de stabilizare economică și promovarea unui mediu investițional favorabil sunt esențiale pentru inversarea acestei tendințe.

Sursa: Datele BNS

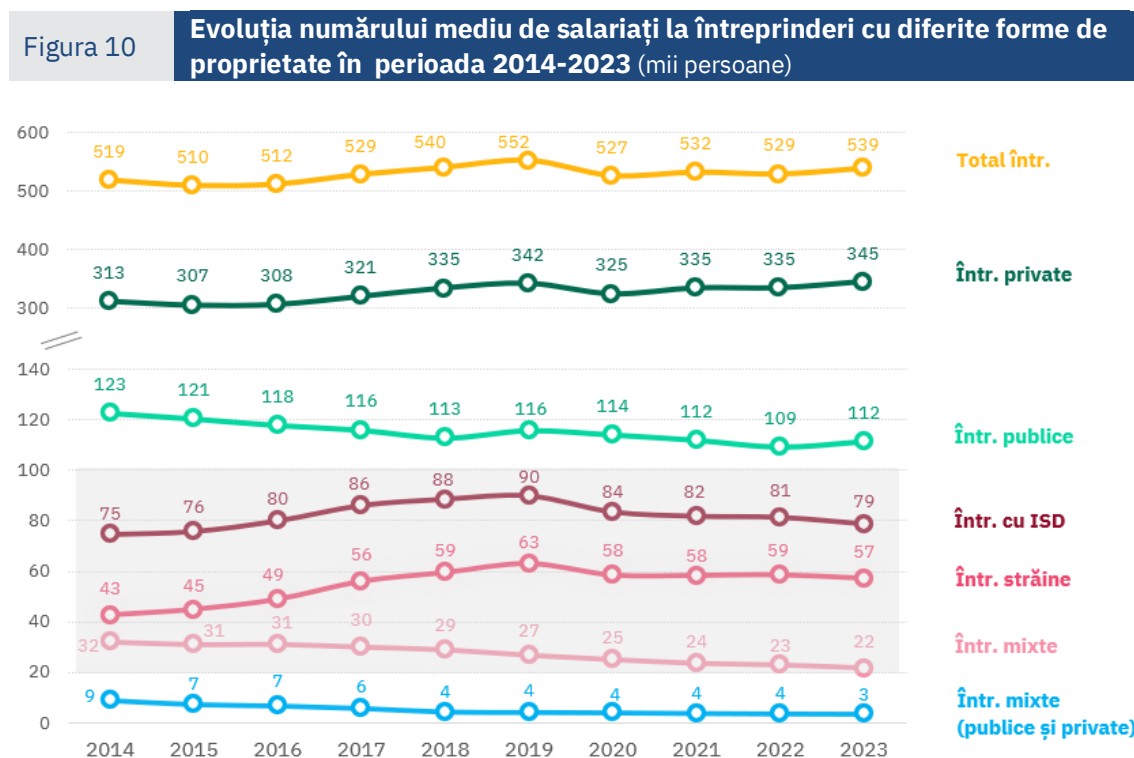
Numărul mediu de salariați

Firmele cu ISD au avut un efectiv mediu de angajați de 20.8 persoane în 2023.

În 2023 întreprinderile locale private au reprezentat 64.0% din totalul angajaților, iar întreprinderile publice și mixte (publice și private) au angajat cca 21.3% din forța de muncă. **Întreprinderile cu ISD au avut o contribuție semnificativă, angajând 14.6% din totalul salariaților, dintre care 10.6% în întreprinderile străine și 4.0% în întreprinderile mixte.**

Media națională a numărului de angajați per întreprindere a fost de 8.5 persoane. Întreprinderile publice și mixte (publice și private) sunt cele mai mari angajatoare, cu un număr mediu de angajați de 100 și, respectiv, 96 de persoane. Firmele cu ISD au avut un număr mediu de 20.8 angajați per întreprindere, demonstrând o dimensiune intermediară între întreprinderile publice și cele private locale. Întreprinderile private locale, cele mai numeroase, sunt și cele mai mici ca dimensiune, având în medie doar 5.9 angajați per firmă, ceea ce le fac să fie, în general, mai vulnerabile și puțin rezistente la diverse șocuri.

Numărul total de angajați în întreprinderi a crescut de la 519 mii în 2014 la 552 mii în 2019 (Figura 10), susținut în principal de întreprinderile private (+29.2 mii angajați).

Sursa: Datele BNS

În contrast, întreprinderile mixte au înregistrat o reducere dramatică, cu un număr de angajați înjumătățit (de la 8.8 mii la 4.3 mii) și o scădere a numărului de întreprinderi mixte de la 120 la 42, pe fondul reorganizării și privatizării.

Întreprinderile publice au înregistrat o scădere cu 7 mii de angajați, ajungând la 116 mii la finele anului 2019.

Întreprinderile cu ISD au înregistrat o creștere a numărului de angajați de la 75 mii la 90 mii, datorată exclusiv întreprinderilor străine (+20.5 mii angajați), în timp ce întreprinderile mixte au pierdut aproximativ 5.4 mii de salariați.

Pandemia COVID-19 a provocat pierderea a 25.4 mii de locuri de muncă în Republica Moldova. Întreprinderile cu ISD au fost afectate semnificativ, cu o pierdere totală de 6.3 mii de locuri de muncă (dintre care 4.6 mii în întreprinderile străine și 1.7 mii în întreprinderile mixte).

În ultimii trei ani (2021-2023), întreprinderile private au înregistrat o creștere constantă a numărului de angajați, ajungând la 345.2 mii de salariați la finele anului 2023, un record pentru ultimul deceniu. Numărul total de salariați în economie a crescut, apropiindu-se de nivelurile pre-pandemice, atingând 539 mii de salariați la sfârșitul anului 2023. Această redresare a fost în mare parte susținută de sectorul privat, în timp ce în alte categorii de întreprinderi s-a menținut un trend descendent.

Deși pandemia a avut un impact semnificativ asupra forței de muncă, sectorul privat a reușit să își revigoreze angajările, stabilind un record istoric în numărul de salariați. Cu toate acestea, întreprinderile cu ISD, deși afectate în timpul pandemiei, continuă să joace un rol important, menținându-se drept un motor al creșterii economice și al ocupării forței de muncă în Republica Moldova.

Venituri din vânzări

În anul 2023, întreprinderile raportoare din Republica Moldova au realizat venituri din vânzări de 636.1 miliarde lei, înregistrând o creștere de 3.9% față de anul 2022.

Întreprinderile locale cu forma de proprietate privată au generat 61.1% din totalul veniturilor, întreprinderile cu ISD au contribuit cu 25.5% (din care 15.6% provin de la întreprinderile străine și 9.9% provin de la întreprinderile mixte (cu participare străină)), iar întreprinderile publice și cele cu proprietate mixtă (publică și privată) au obținut 13.3% din veniturile totale.

Întreprinderile cu ISD sunt remarcabil mai productive, realizând o productivitate cu 83% mai mare față de întreprinderile locale private. Această performanță subliniază eficiența întreprinderilor cu ISD în utilizarea resurselor și contribuția lor semnificativă la creșterea economică.

Întreprinderile mixte (cu participare străină) au înregistrat cea mai mare productivitate, cu 2,922 mii lei per angajat, menținând creșteri anuale susținute în ultimul deceniu. Productivitatea întreprinderilor străine a fost de 1,734 mii lei per angajat, depășind media națională cu peste 47%.

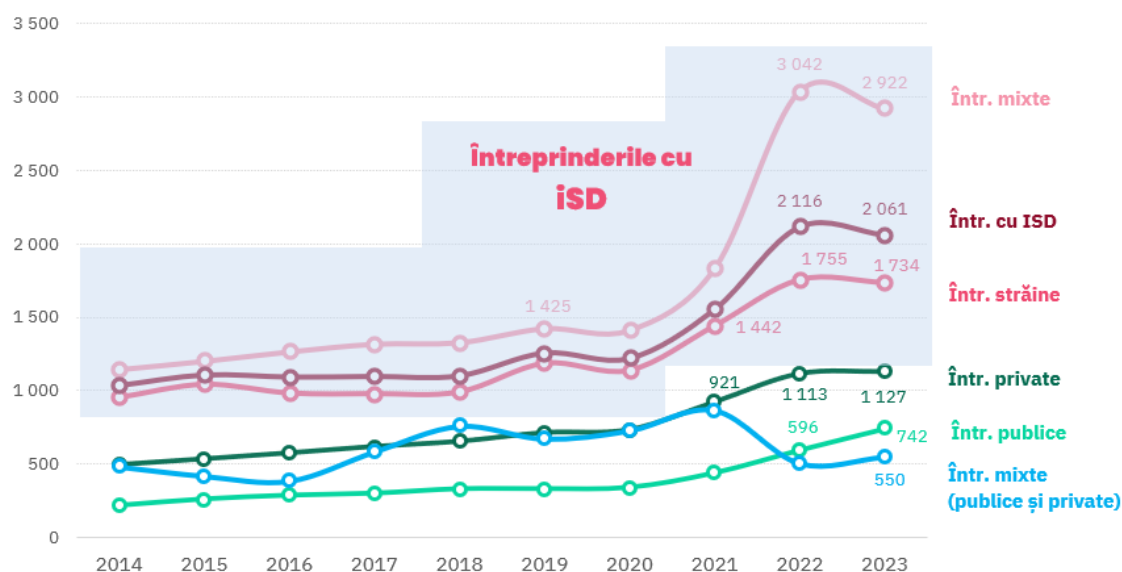
Întreprinderile locale cu proprietate privată au obținut o productivitate medie a muncii de 1,127 mii lei per angajat în 2023, apropiată de media națională de 1,180 mii lei per angajat.

În pofida faptului că productivitatea muncii întreprinderilor care integral sau parțial se află în proprietatea statului a urmat un trend ascendent în ultimii 10 ani, valoarea indicatorului continuă să fie cea mai scăzută dintre toate categoriile.

Superioritatea productivității întreprinderilor cu ISD este evidentă în toate sectoarele economice majore, susținută de tehnologie avansată, integrarea în lanțurile valorice globale și management performant.

Întreprinderile mixte și străine rămân lideri ai productivității în Republica Moldova, contribuind substanțial la valoarea economică adăugată. Pe de altă parte, întreprinderile locale și cele publice necesită investiții în modernizare și eficientizare pentru a-și îmbunătăți competitivitatea. Performanța întreprinderilor cu ISD subliniază importanța atragerii de capital străin pentru dezvoltarea economică a țării.

Figura 11 Veniturile din vânzări per 1 angajat în cadrul întreprinderilor cu diferite forme de proprietate în perioada 2014-2023 (mii lei)

Sursa: Datele BNS

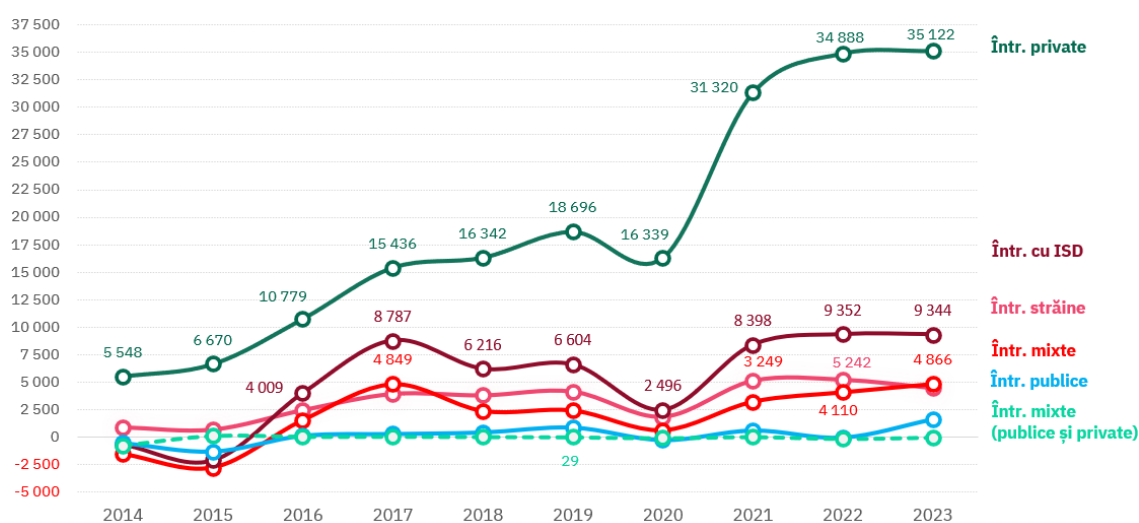
Profit (pierdere) până la impozitare

Potrivit rezultatelor anului 2023 întreprinderile din Moldova, indiferent de forma de proprietate au obținut un profit până la impozitare de cca 46.1 mld lei.

Întreprinderile locale private au generat 76.1% din profitul total, datorită unei îmbunătățiri semnificative a productivității, întreprinderi cu ISD au contribuit cu 20.2% din profitul total (9.7% întreprinderile cu proprietate străină și 10.5% întreprinderile mixte), iar întreprinderile publice au generat 3.6% din profitul total. Întreprinderile mixte cu participarea capitalului public au raportat un profit infim, de doar 497 mii lei, indicând o slabă performanță financiară.

Figura 12

Profitul (pierderea) până la impozitare a întreprinderilor cu diferite forme de proprietate în perioada 2014-2023 (mil. lei)

Sursa: Datele BNS

După criza din 2015 întreprinderile cu ISD au fost în fiecare an pe plus, cu un profit până la impozitare cumulativ de 8.8 mld lei în 2017 și peste 6 mld în următorii doi ani.

Pe timp de Pandemie profitul până la impozitare al companiilor cu ISD, puternic ancorate la lanțurile valorice globale, s-a redus de cca 2.6 ori, până la 2.5 mld lei. În anii 2021-2023, nivelul pre-pandemic a fost depășit, atingând un record în 2022, cu un profit de 9.35 miliarde lei.

Întreprinderile private locale au înregistrat cea mai rapidă creștere a profitului în ultimii 10 ani, reflectând o eficientizare a operațiunilor și o creștere a productivității.

Tradițional, întreprinderile publice și cele mixte locale (publice și private) se zbat în zona liniei roșii, cu cele mai slabe performanțe înregistrate (Figura 12).

Media națională a indicelui rentabilității vânzărilor a fost de 7.25% în anul 2023.

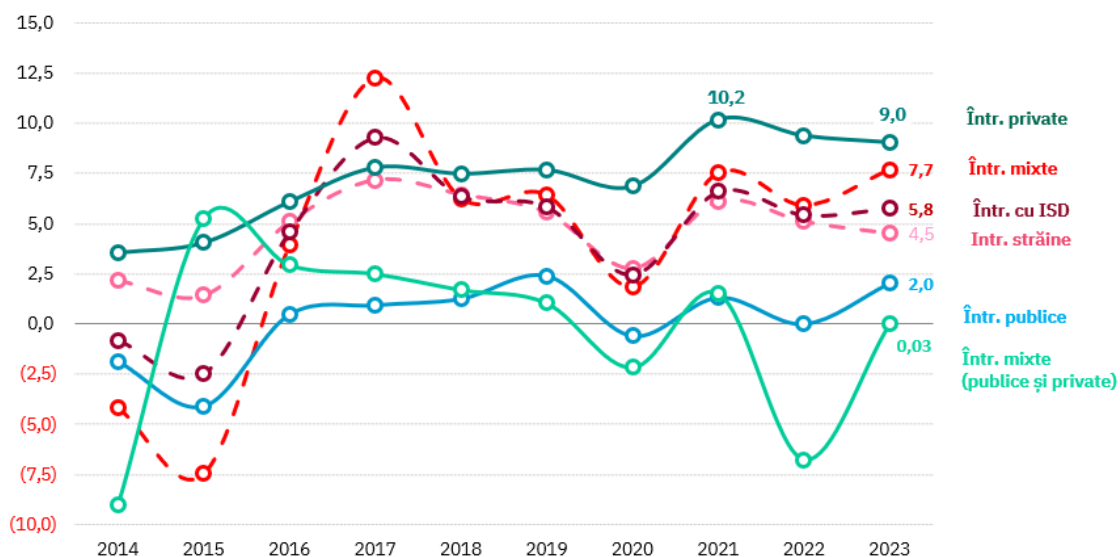
La întreprinderile mixte cu ISD indicatorul respectiv a fost de 7.7% ușor peste media națională, iar în cazul întreprinderilor străine integral rentabilitatea a fost de 4.5% sub media națională.

Per ansamblu, întreprinderile cu ISD au înregistrat în 2023 o rentabilitate a vânzărilor de 5.8%, mai mică decât media națională, explicată prin concentrarea lor în industrii cu intensitate mare de capital și tehnologie, precum industria prelucrătoare.

Întreprinderile locale private se remarcă printr-o performanță în creștere, în timp ce companiile publice și mixte cu participare publică continuă să se confrunte cu probleme structurale și operaționale.

Figura 13

Indicele rentabilității veniturilor din vânzări a întreprinderilor cu diferite forme de proprietate în perioada 2014-2023 (procente)

Sursa: Datele BNS

Cheltuielile privind impozitul pe venit din activitatea antreprenorială

În 2023, întreprinderile din Republica Moldova au plătit în total 6.8 mld lei sub formă de impozit pe venit din activitatea antreprenorială.

Întreprinderile private locale au avut o contribuție majoritară de 71.0% din totalul impozitului pe venit acumulat la buget. Întreprinderi cu ISD au virat 25.3% din total (16.2% întreprinderile cu 100% capital străin și 9.1% de către întreprinderile mixte).

Întreprinderi publice și mixte cu capital public au avut cele mai mici contribuții, cu 3.6% și respectiv 0.1% din total.

Analiza ratelor impozitului pe venit raportat la veniturile din vânzări reflectă performanțele financiare și gradul de conformare fiscală.

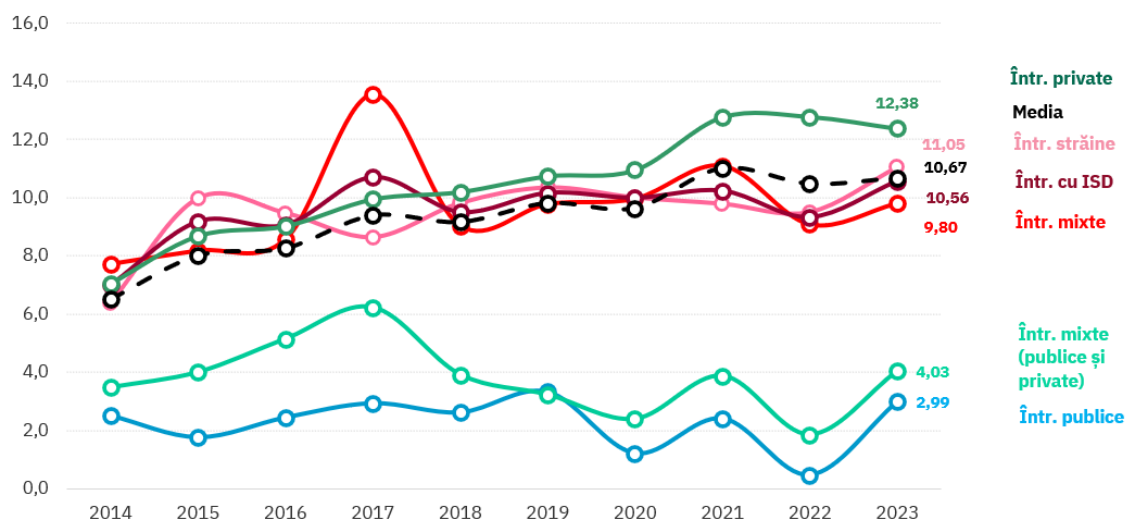
Cel mai mare indicator, cu 12.38 lei impozit pe venit la fiecare 1,000 lei venituri din vânzări, a fost raportat de întreprinderile private locale, subliniind o contribuție fiscală proporțional mai mare.

În cazul întreprinderilor cu ISD, rata medie a fost de 10.56 lei la 1.000 lei venituri din vânzări, ceea ce sugerează atât o eficiență economică, cât și influența pozitivă a politicilor și beneficiilor fiscale aplicate.

Indicatorul a fost cel mai scăzut în cazul întreprinderilor cu participarea capitalului public, evidențiind performanțe economice slabe și o contribuție fiscală redusă.

Figura 14

Rata impozitului pe venit la 1,000 lei venituri din vânzări la întreprinderile cu diferite forme de proprietate în perioada 2014-2023 (lei)

Sursa: Datele BNS

Salarii îndreptate spre achitare

Conform datelor SFS, suma totală a salariului îndreptat spre achitare a constituit cca 85 mld. lei în anul 2023. Dintre acestea cca 14 mld lei (sau 15.8% din total) au fost achitate de întreprinderile cu ISD (8.9 mld de întreprinderile integral străine și 4.5 mld lei de cele mixte).

Întreprinderile mixte cu capital străin au achitat un salariul mediu lunar de cca 15.7 mii lunar, iar cele integral străine de cca 13.5 mii lei.

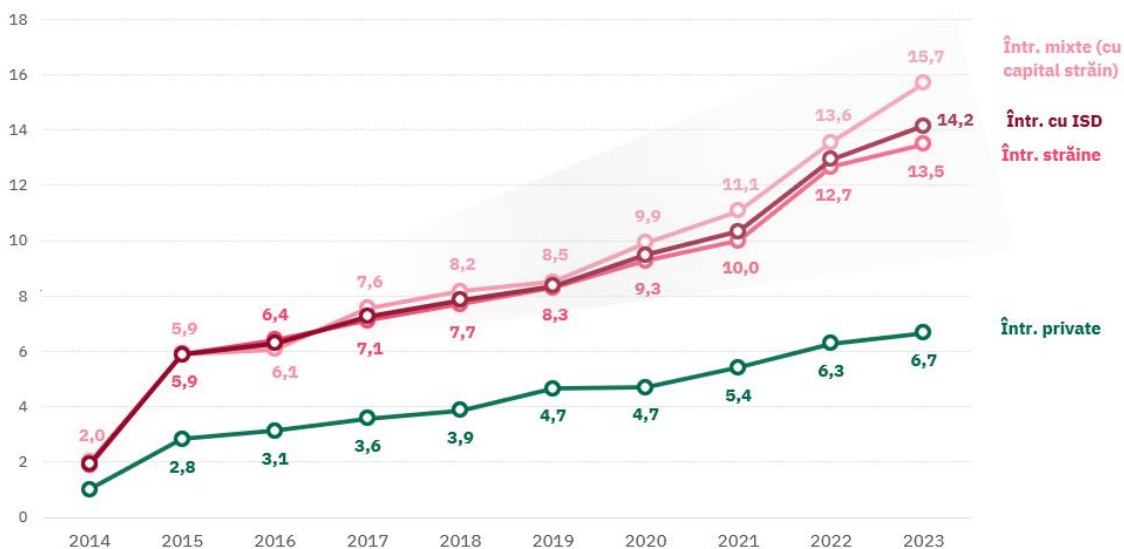
În mediu, întreprinderile cu ISD au achitat în 2023 un salariul mediu lunar de cca 14.2 mii, de cca 2.1 ori peste media salariului mediu lunar achitat de întreprinderile locale private.

Salariul mediu lunar achitat de companiile private³ locale a constituit cca 6.7 mii lei în 2023.

³ Salariul mediu lunar îndreptat spre achitare a fost calculat ca suma totală a salariului îndreptat spre achitare, în perioada fiscală de gestiune, la numărul mediu total al salariaților, divizat la 12 luni calendaristice. Datele folosite în calcul prezintă anumite limitări, ori SFS duce evidența contribuabililor, fără a ține cont de detalii precum timpul efectiv lucrat, caracterul sezonier al angajaților în unele sectoare, etc. Din aceste motive, datele cu privire la salariile medii îndreptate spre achitare trebuie privite cu anumite rezerve.

Figura 15

Suma medie lunară a salariului îndreptat spre achitare în perioada 2014-2023 (mii lei)

Sursa: Datele SFS

Contribuțiile angajatorilor pentru asigurările sociale de stat obligatorii ale salariaților

Cheltuielile (indirecte) privind contribuțiile angajatorilor pentru asigurările sociale de stat obligatorii ale salariaților de asemenea sunt corelate cu cheltuielile pentru remunerarea muncii.

În anul 2023 întreprinderile cu ISD au plătit în bugetul asigurărilor sociale de stat contribuții (ale angajatorului) pentru asigurările sociale de stat obligatorii ale salariaților în valoare de 3.3 mld lei (sau 14.8% din total pe economie), inclusiv 2.2 mld lei (9.8%) au fost plătite de către întreprinderile străine și 1.1 mld lei (5.0%) de către întreprinderile cu forma mixtă de proprietate cu participarea capitalului străin.

În mediu, întreprinderile cu ISD au virat la buget cca 41.2 mii sub formă de contribuții de asigurări sociale de stat obligatorii per un salariat în anul 2023.

Spre comparație, în cazul întreprinderilor private, sumă a plăților în bugetul asigurărilor sociale de stat per 1 salariat a constituit 19.5 mii lei, reflectând un nivel mai scăzut al remunerației.

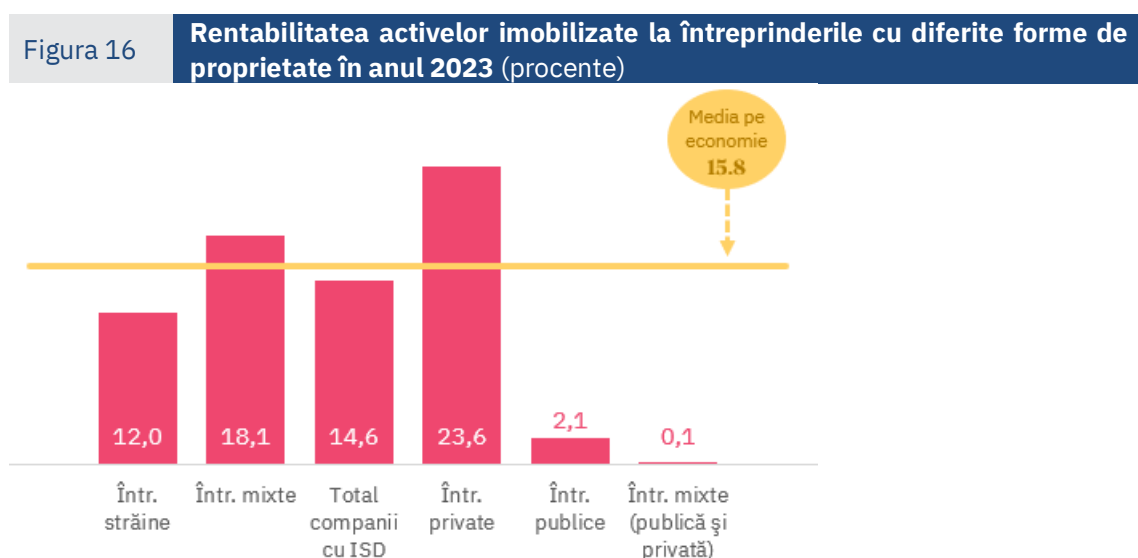
Aceste date evidențiază impactul semnificativ al întreprinderilor cu ISD asupra contribuțiilor sociale, susținând bugetul asigurărilor sociale de stat într-o măsură proporțional mai mare datorită salariilor mai mari oferite angajaților.

Rentabilitatea activelor imobilizate

Întreprinderile cu ISD dețin 21.9% din totalul activelor imobilizate ale întreprinderilor care activează în Republica Moldova (inclusiv 12.8% întreprinderile străine și 9.2% întreprinderile mixte).

Rentabilitatea activelor imobilizate (calculată ca raportul dintre Profit (pierdere) până la impozitare și activele imobilizate) depinde în mare măsură de sectorul, în care își desfășoară activitatea întreprinderea. Pentru activitățile intensive în capital (cum ar fi industria prelucrătoare, producția și furnizarea de energie electrică etc.) acest indicator este mai mic. Pentru întreprinderile din sectorul servicii, care nu necesită investiții mari de capital, rentabilitatea activelor este mai mare.

Astfel, întreprinderile locale cu forma de proprietate privată, cu o pondere importantă în sectoare precum comerț și tranzacții imobiliare, au înregistrat cea mai ridicată rentabilitate a activelor imobilizate în anul 2023 (23.6% vs. nivelul mediu de 15.8%).

Sursa: Calculat în baza datelor BNS

În cazul întreprinderilor cu ISD, cu o prezență importantă în sectoare, precum industria prelucrătoare, coeficientul respectiv a constituit 14.6% (12% la întreprinderile străine și 18.1% la întreprinderile mixte).

Cele mai mici valori ale rentabilității activelor imobilizate au fost înregistrate la întreprinderile cu participarea proprietății publice, cu prezență semnificativă în sectoare precum transport, producția și furnizarea de energie electrică și termică, distribuția apei (2.1% în cazul întreprinderilor cu forma de proprietate publică și 0.06% la întreprinderile cu participarea capitalului public).

Aceste date reflectă performanțele economice divergente între întreprinderi, în funcție de sectorul de activitate și forma de proprietate.

Capitolul 3

Impactul ISD asupra economiei Republicii Moldova

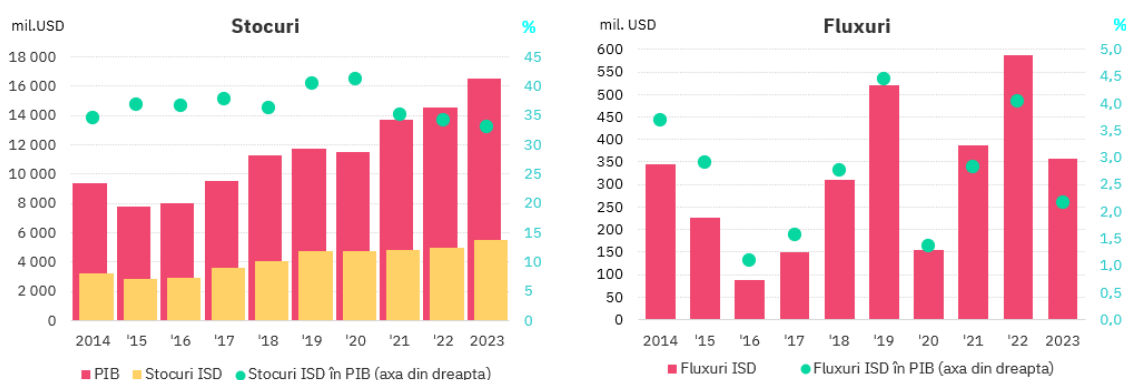
Contribuția întreprinderilor cu ISD la formarea PIB-ului

Participarea investițiilor străine directe (ISD) la formarea PIB-ului reprezintă unul dintre indicatorii importanți ai impactului acestora asupra economiei Moldovei. Conform datelor Băncii Naționale a Moldovei (BNM), în perioada 2014-2023, ponderea fluxurilor de ISD în PIB a variat considerabil. Cel mai ridicat nivel a fost înregistrat în 2019 (4.4%), iar cel mai scăzut în 2016 (1.1%). În 2023, ponderea fluxurilor de ISD în PIB a fost de 2.2% (Figura 17).

Cea mai mare pondere a stocurilor de ISD în PIB (41.2%) s-a înregistrat în 2020, un an marcat de pandemie, când PIB-ul a suferit o contracție semnificativă. În 2023, acest indicator a scăzut la 33.1%. Comparativ cu alte state similare, ponderea stocurilor ISD în PIB este relativ mică, evidențiind un potențial semnificativ pentru atragerea de noi investiții străine directe în Moldova.

Figura 17

Ponderea stocurilor și fluxurilor de ISD în PIB, 2014-2023

Sursa: Datele BNM, Conturile internaționale ale Republicii Moldova

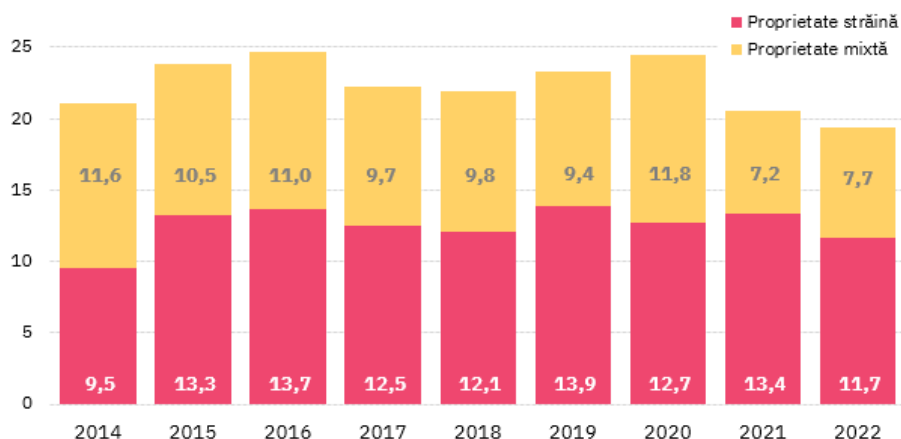
În 2022, întreprinderile cu capital străin au generat un PIB de 53.3 mld lei, ceea ce reprezintă 19.4% din PIB-ul total al Republicii Moldova. În perioada 2018-2022, PIB-ul generat de companiile cu ISD a înregistrat creșteri anuale în valori absolute, cu excepția anului 2021, când s-a redus ușor cu 0.4% comparativ cu 2020.

Scăderea ușoară a ponderii companiilor cu capital străin în PIB în ultimii doi ani poate fi explicată prin creșterea mai rapidă a contribuției sectorului privat local la formarea

PIB-ului. În 2021, PIB-ul generat de sectorul privat local a crescut cu 22.8% față de anul precedent, iar în 2022 cu 14.7%. În comparație, creșterea PIB-ului generat de companiile cu ISD în 2022 a fost de doar 6.8%. Acest trend subliniază dinamica pozitivă a sectorului privat local, care își consolidează treptat contribuția la economia națională.

Figura 18

Contribuția întreprinderilor cu prezența capitalului străin la formarea PIB-ului, procente

Sursa: Datele BNM, Conturi Naționale și Regionale

Ponderea întreprinderilor cu ISD pe sectoare economice după VAB

Întreprinderile cu investiții străine directe (ISD), atât cele străine, cât și cele mixte, contribuie cu 18.7% la valoarea adăugată brută (VAB) generată la nivelul economiei. Dintre acestea, întreprinderile străine reprezintă 11.4%, iar întreprinderile mixte 7.3%.

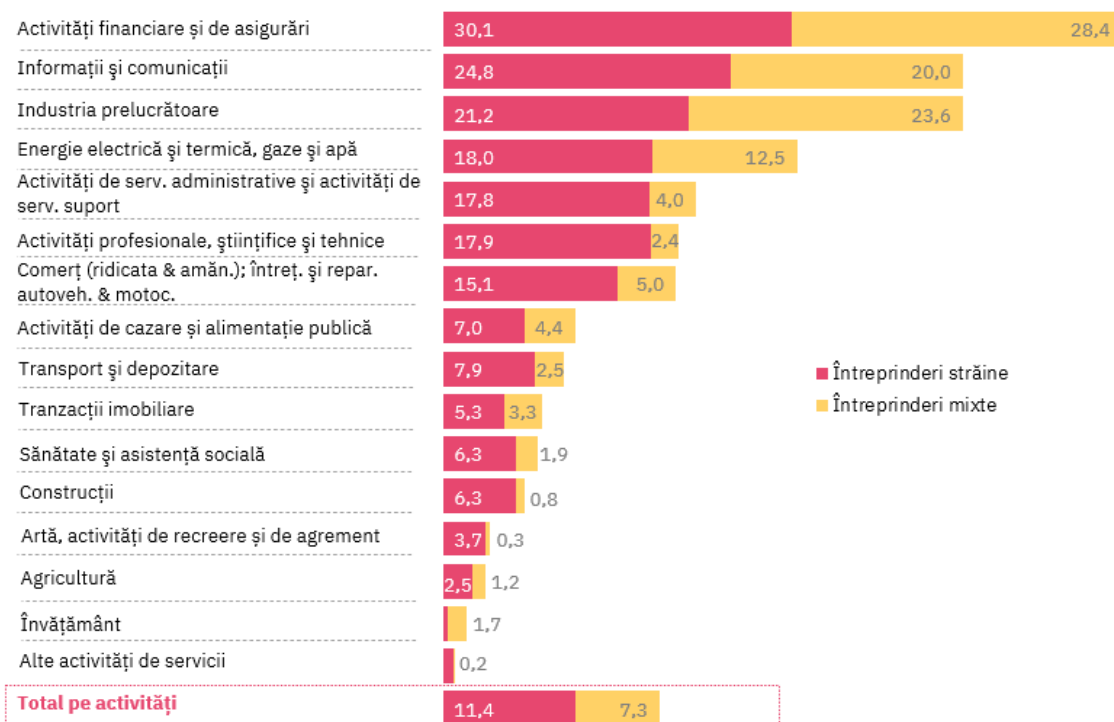
Distribuția valorii adăugate brute generate de întreprinderile cu investiții străine directe (ISD), atât străine cât și mixte, pe sectoare economice, evidențiază contribuții semnificative în următoarele domenii:

- Activități financiare și asigurări: cea mai mare pondere, cu 58.5% din valoarea adăugată totală a sectorului;
- Informații și comunicații: o contribuție de 44.8%;
- Industria prelucrătoare: de asemenea, o cotă de 44.8%;
- Energie electrică și termică, gaze și apă: 30.5% din total;
- Activități de servicii administrative și servicii suport: o pondere de 21.8%.

Aceste cifre subliniază rolul strategic al întreprinderilor cu ISD în sectoarele economice cheie, contribuind semnificativ la dezvoltarea și diversificarea economiei Republicii Moldova.

Figura 19

Ponderea întreprinderilor cu ISD pe sectoare economice după valoarea adăugată brută în anul 2022 (procente)

Sursa: Datele BNS

Structura PIB-ului generat de companiile cu ISD (genuri de activitate)

Structura PIB-ului generat de întreprinderile cu capital străin se distinge semnificativ față de structura generală a economiei Republicii Moldova. În cazul companiilor cu investiții străine, valoarea adăugată este concentrată în:

- Industria prelucrătoare: 21.4%;
- Comerț cu ridicata și cu amănuntul: 17.1%;
- Informații și comunicații: 15.2%;
- Activități financiare și asigurări: 9.4%.

Aceste patru sectoare cumulează aproximativ 63% din PIB-ul generat de companiile cu capital străin.

La nivelul economiei naționale, structura valorii adăugate este mai diversificată, fiind dominată de:

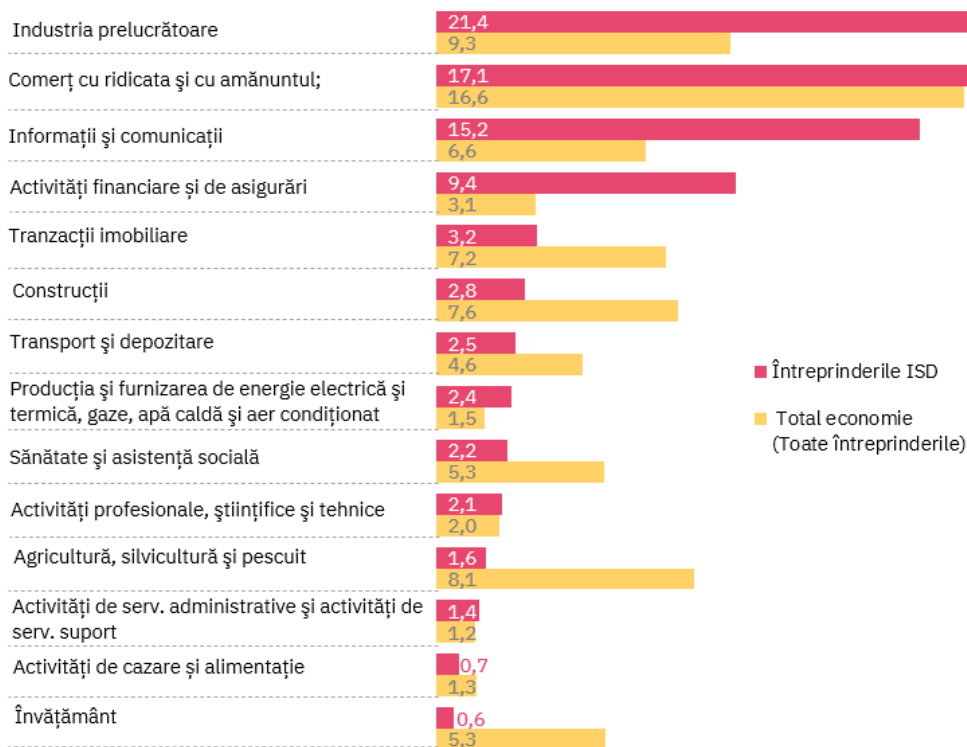
- Comerț: 16.6%;
- Industria prelucrătoare: 9.3%;
- Agricultură: 8.1%;
- Construcții: 7.6%;
- Tranzacții imobiliare: 7.2%.

Împreună, aceste sectoare formează 49% din PIB-ul total al economiei.

Această diferență subliniază faptul că întreprinderile cu capital străin joacă un rol esențial în sectoare industriale și tehnologice, în timp ce economia națională este mai dependentă de sectoare tradiționale precum agricultura, construcțiile și tranzacțiile imobiliare.

Figura 20

Compararea structurii PIB-lui pe genuri de activități: companiile cu ISD vs. total economie, anul 2022 (procente)

Sursa: Datele BNS

Ponderea întreprinderilor cu ISD în numărul agenților economici

În ultimii 10 ani, ponderea întreprinderilor cu ISD în totalul companiilor din Republica Moldova s-a redus de la 8.3% în 2014 la 6.0% în 2023. Această scădere se datorează, în principal, reducerii semnificative a numărului de întreprinderi cu capital mixt.

În 2014, numărul întreprinderilor mixte era de 1,938, însă până în 2023 a scăzut la 1,264. Astfel, cota lor în totalul companiilor a coborât de la 3.6% în 2014 la 2.0% în 2023.

Numărul întreprinderilor cu capital străin sută la sută a rămas relativ constant față de 2014, situându-se în jurul valorii de 2.530 la finalul anului 2023. Cel mai mare număr a fost înregistrat în 2018, cu aproape 2,700 de entități, dar în perioada pandemiei și post-pandemice acest număr a scăzut la aproximativ 2,500. În 2023, cota companiilor cu capital străin integral în totalul întreprinderilor a fost de 4%.

Aceste evoluții reflectă o tendință de consolidare și restructurare a sectorului companiilor cu ISD, mai ales în cazul celor cu capital mixt, dar și provocările economice recente care au influențat menținerea sau atragerea de noi investiții.

Tabelul 1	Evoluția ponderii întreprinderilor cu ISD în numărul total al întreprinderilor în perioada 2014-2023 (procente)									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Întreprinderi străine	4.7	5.0	5.1	4.9	4.8	4.6	4.4	4.2	4.0	4.0
Întreprinderi mixte	3.6	3.6	3.5	3.3	3.1	2.9	2.7	2.4	2.2	2.0
Total companii cu ISD	8.3	8.6	8.6	8.2	7.8	7.5	7.0	6.6	6.2	6.0

Sursa: Datele BNS și calculele autorilor

Ponderea întreprinderilor cu ISD în ocuparea forței de muncă

Ponderea forței de muncă angajate la întreprinderile cu investiții străine directe (ISD) a înregistrat o ușoară creștere în perioada 2014-2023, de la 14.4% la 14.6%. Această creștere s-a datorat exclusiv majorării numărului de angajați în cadrul întreprinderilor cu capital străin integral.

Numărul angajaților din întreprinderile cu capital străin integral a crescut de la aproximativ 42.6 mii în 2014 la circa 57.2 mii în 2023. Cel mai ridicat nivel a fost atins în 2019, cu aproximativ 63 de mii de angajați.

În cazul întreprinderile mixte, numărul angajaților s-a redus semnificativ, de la 32.1 mii în 2014 la 21.6 mii la sfârșitul anului 2023, marcând o scădere de peste 10 mii de persoane.

În 2014, atât întreprinderile străine, cât și cele mixte aveau un număr mediu similar de angajați, aproximativ 17 persoane. La sfârșitul anului 2023, media a crescut la 23 de salariați pentru companiile cu capital străin integral, în timp ce întreprinderile mixte au menținut un nivel mediu de 17 angajați.

Această dinamică reflectă o tendință de creștere a eficienței și extinderii activităților întreprinderilor cu capital străin integral, în contrast cu declinul companiilor mixte, atât ca număr de angajați, cât și ca pondere în structura ISD.

Tabelul 2	Evoluția ponderii întreprinderilor cu ISD în total salariați în perioada 2014-2023 (procente)									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Întreprinderi străine	8.2	8.8	9.5	10.6	11.0	11.4	11.1	11.0	11.1	10.6
Întreprinderi mixte	6.2	6.1	6.1	5.7	5.4	4.8	4.7	4.4	4.3	4.0
Total companii cu ISD	14.4	14.9	15.6	16.3	16.4	16.3	15.9	15.4	15.4	14.6

Sursa: Datele BNS

Ponderea întreprinderilor cu ISD în venituri din vânzări (productivitate)

În perioada 2014-2023, ponderea întreprinderilor cu ISD în volumul total al veniturilor din vânzări a înregistrat un trend descendent. Cea mai mare pondere a fost atinsă în 2015, cu 29.8%, în timp ce cea mai mică a fost înregistrată în 2023, cu 25.5%.

Pe parcursul acestei perioade, veniturile din vânzări generate de întreprinderile cu ISD au depășit considerabil ponderea forței de muncă angajate de acestea. Acest fapt reflectă un nivel mai ridicat de productivitate al muncii în cadrul companiilor cu ISD comparativ cu media economiei.

În 2023, întreprinderile cu ISD, care angajau doar 14.6% din salariați, au generat 25.5% din veniturile totale din vânzări la nivel național. Această dinamică subliniază eficiența ridicată a companiilor cu capital străin în utilizarea resurselor umane și contribuția lor semnificativă la performanța economică, chiar și în contextul unui trend descendent al ponderii lor în veniturile totale.

Tabelul 3	Evoluția ponderii întreprinderilor cu ISD în volumul total al veniturilor din vânzări în perioada 2014-2023 (procente)									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Întreprinderi străine	15.5	16.6	16.0	16.6	16.6	18.8	17.5	17.2	16.8	15.6
Întreprinderi mixte	14.0	13.2	13.1	12.0	10.8	9.6	9.3	8.8	11.4	9.9
Total companii cu ISD	29.4	29.8	29.1	28.6	27.4	28.4	26.7	26.1	28.2	25.5

Sursa: Datele BNS

Ponderea întreprinderilor cu ISD în volumul de cheltuieli privind impozitul pe venit

Întreprinderile cu investiții străine directe (ISD) joacă un rol important în formarea bugetului național, în special prin plata impozitului pe venit rezultat din activitatea de întreprinzător.

În perioada 2014-2023, ponderea impozitului pe venit achitat de aceste companii a oscilat între un minim de 24.2% în 2021 și un maxim de 34.2% în 2015.

În ultimii ani, contribuția relativă a întreprinderilor cu ISD la impozitul pe venit acumulat la buget a scăzut ușor, ca urmare a creșterii valorii impozitului pe venit plătit de întreprinderile cu alte forme de proprietate.

Tabelul 4	Evoluția ponderii întreprinderilor cu ISD în volumul total al cheltuielilor privind impozitul pe venit în perioada 2014-2023 (procente)									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Întreprinderi străine	15.1	20.6	18.3	15.3	17.8	19.9	18.1	15.3	15.2	16.2
Întreprinderi mixte	16.5	13.5	13.6	17.3	10.7	9.5	9.6	8.9	9.9	9.1
Total companii cu ISD	31.7	34.2	31.9	32.5	28.4	29.4	27.7	24.2	25.1	25.3

Sursa: Datele BNS

În anul 2023, întreprinderile cu ISD au contribuit cu 25.3% din totalul impozitului pe venit colectat la buget, subliniind în continuare importanța lor fiscală în economie. Această contribuție reflectă nu doar volumul semnificativ al activităților economice desfășurate de întreprinderile cu ISD, ci și disciplina fiscală a acestora, fiind un pilon important pentru finanțele publice ale Republicii Moldova.

Ponderea întreprinderilor cu ISD în suma totală a salariului îndreptat spre achitare în perioada fiscală de gestiune

Ponderea companiilor cu ISD în suma totală a salariilor îndreptate spre achitare a crescut de la 15.2% în anul 2014 până la 15.8% în anul 2023.

Tabelul 5	Evoluția ponderii întreprinderilor cu ISD în suma totală a salariului îndreptat spre achitare în perioada 2014-2023 (procente)									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Întreprinderi străine	9.4	9.9	10.3	10.9	11.2	11.3	10.9	10.7	11.1	10.5
Întreprinderi mixte	5.8	5.7	5.9	5.8	5.7	5.4	5.4	5.4	5.4	5.3
Total companii cu ISD	15.2	15.6	16.1	16.7	16.9	16.7	16.3	16.1	16.5	15.8

Sursa: Datele SFS

Aceste date evidențiază rolul important al întreprinderilor cu ISD în economia națională, nu doar în ceea ce privește contribuția la venituri, dar și în crearea unor condiții mai favorabile pentru angajați în termeni de salarizare.

Ponderea întreprinderilor cu ISD în volumul activelor imobilizate

Întreprinderile cu investiții străine directe (ISD) au o contribuție semnificativă în utilizarea și crearea activelor imobilizate, esențiale pentru dezvoltarea economică. În anul 2023, întreprinderile cu ISD dețineau 21.9% din totalul activelor imobilizate ale economiei, incluzând atât activele cu destinație industrială, cât și cele cu destinație socială.

Deși ponderea activelor imobilizate deținute de întreprinderile cu ISD în totalul activelor imobilizate la nivel național a avut un trend descendent în ultimii 10 ani, valoarea absolută a acestora a crescut semnificativ, cu 28.5%.

Tabelul 6	Evoluția ponderii întreprinderilor cu ISD în volumul total al activelor imobilizate în perioada 2014-2023 (procente)									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Întreprinderi străine	12.4	13.6	14.2	14.3	14.9	15.1	15.2	14.3	13.7	12.8
Întreprinderi mixte	15.0	14.2	13.7	13.3	12.3	12.3	11.3	11.1	10.6	9.2
Total companii cu ISD	27.4	27.8	27.8	27.6	27.2	27.4	26.5	25.4	24.2	22.0

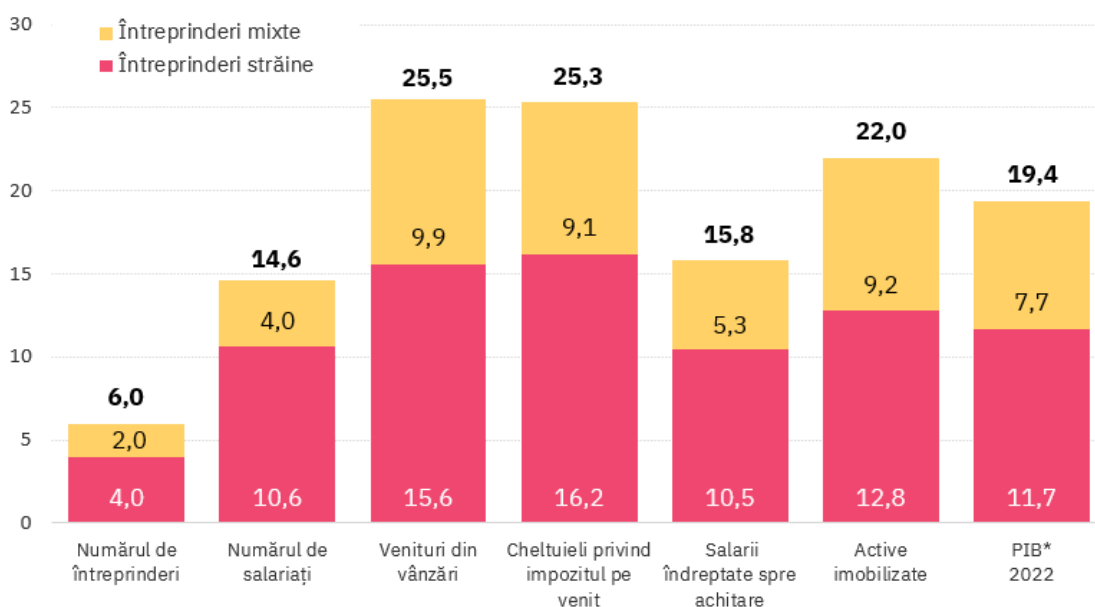
Sursa: Datele BNS

În aceeași perioadă, valoarea activelor imobilizate deținute de întreprinderile locale private aproape s-a dublat, subliniind o creștere semnificativă a investițiilor în acest sector.

Această dinamică subliniază importanța continuării atragerii de ISD, care contribuie la dezvoltarea infrastructurii și a capacităților productive ale economiei, chiar și într-un context de schimbări structurale ale proprietății.

Concluzionând, întreprinderile cu capital străin sută la sută și cele mixte au o contribuție semnificativă la dezvoltarea economică și socială a Republicii Moldova – **cu o pondere relativ mică în numărul total de întreprinderi, acestea demonstrează eficiență sporită și au o importanță sistemică pentru economia națională.**

Figura 21 Impactul întreprinderilor cu ISD asupra economiei (procente în total)

Sursa: Datele BNS